

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет іноземних мов

Кафедра німецької філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **ПОРІВНЯННЯ ЯК МОВНА КАТЕГОРІЯ (НА МАТЕРІАЛІ
НІМЕЦЬКОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ)**

Студентки 2 курсу групи 2МДН
Галузі знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальності 035.043 Філологія. Германські мови і
літератури (переклад включно)

Магдич Олени Володимирівни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

Науковий керівник: Дробаха Л. В.,
доцент, кандидат філологічних наук

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРІЯ ПОРІВНЯННЯ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ.....	8
1.1. Загальна характеристика порівняння як стилістичного засобу.....	8
1.2. Особливості розмежування метафори та порівняння.....	19
1.3. Компоненти порівняльної конструкції: предмет порівняння, образ порівняння, основа порівняння.....	26
ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ.....	32
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯННЯ ЯК МОВНА КАТЕГОРІЯ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ).....	34
2.1. Засоби реалізації компаративних відношень у німецькій мові.....	39
2.2. Вживання компаративу у порівняльних конструкціях.....	50
2.3. Реалізація порівнянь у порівняльних реченнях.....	59
2.4. Метафоричне вживання порівнянь.....	70
2.5. Зіставний аналіз засобів вираження концепту « <i>порівняння</i> » у романах Патріка Зюскінда «Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders» та Теодора Фонтане «Effi Briest».....	75
ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ.....	84
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	87
РЕЗЮМЕ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	93

ВСТУП

Література – це мистецтво! В кожному виді мистецтва люди звертають увагу на щось дивовижне, чаруюче, прекрасне. В літературі такий ефект можна досягти за допомогою вживання різноманітних художніх, стилістичних засобів. Категорія порівняння вивчається і філософією, і логікою, і лінгвістикою. У сучасних лінгвістичних дослідженнях мовознавці все частіше беруть до уваги традиційні проблеми та намагаються по-новому переосмислити їх, враховуючи сучасні підходи до вивчення компаративності, що є об'єктом дослідження лексикології, граматики, стилістики та фразеології. Проблеми, що виникають, тісно пов'язані зі складним переліком таких питань, як знакова природа мови, співвідношення між поняттям і лексичним значенням слова, різносторонні зв'язки мови з логічними та психічними явищами, а також низка інших не менш важливих питань.

Професор А. О. Ткаченко зазначав, що у мові від утворення слова до найменшої його зміни, виражається, перш за все, мислення людини, хоча у його структурі реалізуються, насправді, не всі логічні поняття, проте усі поняття, які уже існують в мові – обов'язково мають логічне підґрунтя [71, с. 315].

За Є. І. Павленком системне впорядкування уявлень про різноманітні життєві ситуації сприяє категоризації світу, а саме передбачає мисленнєву операцію, спрямовану, насамперед, на формування понять, що узагальнюють та класифікують результати пізнавальної діяльності людей [57, с. 78–85].

Американський лінгвіст Дж. Лакофф вважає, що категоризація є однією з найголовніших функцій свідомості, оскільки дана операція лежить в основі нормального функціонування людського мислення, сприйняття, мовлення та практичної діяльності. Для представлення людських знань мова має не тільки лексеми, які називають предмети і явища світу, вона репрезентує також певну кількість семантичних категорій, більшість з яких є доволі універсальними. Мовні категорії та їхня кількість має власну специфіку. Репрезентація таких

узагальнених уявлень про світ присутня як в мові в цілому, так і в її граматичній будові.

Усі мовні категорії можна поділити за сутністю на два типи, тобто ті, які спрямовані на категоризацію екстралінгвістичного, позамовного знання про навколишню дійсність, та вербально орієнтовані, завдання яких структурувати властивості самої мови та її системи. Саме до екстралінгвістичних категорій і належить категорія порівняння, семантичну сутність і способи вираження якої досліджують і сьогодні. У німецькій мові є досить велике накопичення теоретичного та фактологічного матеріалу з дослідження порівняння, але незважаючи на це, слід визнати, що комплексного дослідження категорії порівняння до цього часу ще немає. Проте деякі аспекти даної категорії все-таки знайшли своє відображення у працях німецьких дослідників, наприклад:

- ✓ Й. Ербен та Г. Кубцак → порівняння в загальному;
- ✓ Г. Егтерс, К. -Е. Зоммерфільд та Г. Фатер → ад'юнктор *wie*;
- ✓ П. Валентін та І. Ціммерман → деякі функції порівняльного сполучника *wie*;
- ✓ Р. Бойерле та Г. Кольд → ад'юнктор *als*;
- ✓ А. Й. Пфеффер та В. Оппенрідер → ірреальні порівняльні речення;
- ✓ М. Балк, М. Бірвіш та М. Догерті → ступені порівняння прикметників [13, с. 277].

По відношенню до інших засобів художнього увиразнення мовлення унікальність порівняння полягає у тому, що саме цей стилістичний засіб конкретизує уявлення про предмет, а також демонструє емоційне ставлення до нього з боку мовця. Порівняння та порівняльні конструкції можна з впевненістю назвати невід'ємною складовою мови творів як українських, так і зарубіжних письменників.

Актуальність даної роботи полягає у тому, що проблематика поставленого питання викликає глибокий інтерес у сучасній лінгвістиці, яка в свою чергу є небайдужою до дослідження міжкультурної мовної

комунікації. Проблема дослідження порівняння як мовної категорії до кінця ще не вивчена, тому представляє великий інтерес для дослідників.

Об'єктом дослідження є художнє мовлення та репрезентація концепту «порівняння» на матеріалі німецькомовних художніх творів XIX та XX століть, а саме роману Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» та роману Теодора Фонтане «*Effi Briest*».

Предметом даної роботи є зіставлення засобів вираження концепту «порівняння» у творах Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» та Теодора Фонтане «*Effi Briest*».

Метою дослідження є аналіз порівнянь та порівняльних конструкцій у німецькомовних творах, а також усвідомлення того, наскільки даний стилістичний засіб дозволяє авторові всебічно схарактеризувати та змалювати персонажів у своїх творах, і надати їхній мові певної індивідуальності.

Для досягнення мети, були поставлені наступні конкретні **завдання**:

- 1) охарактеризувати порівняння як стилістичний засіб;
- 2) визначити основні елементи порівняльної конструкції;
- 3) визначити засоби вербалізації категорії порівняння у німецькій мові;
- 4) розглянути порівняльні конструкції у романах П. Зюскінда та Т. Фонтане;
- 5) провести зіставний аналіз порівняльних конструкцій у творах німецьких письменників.

Наукова новизна даної роботи полягає у тому, що вперше проаналізовано вживання порівнянь та порівняльних конструкцій у романах Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» та Теодора Фонтане «*Effi Briest*», а також здійснено їхній ґрунтовний зіставний аналіз.

У роботі були використані такі **методи дослідження**:

- ✓ *індуктивний метод*, який дозволив від конкретних спостережень мовних фактів перейти до їх систематизації та узагальнення;

✓ *описово-аналітичний метод*, який був використаний, для того щоб описати та проаналізувати засоби вираження концепту «*порівняння*» у німецькій мові;

✓ *метод структурно-семантичного аналізу*, за допомогою якого дослідили значення, структуру та функціонування мовних елементів, які беруть участь у будові концепту «*порівняння*»;

✓ *зіставний метод*, за допомогою якого виявлено спільні та відмінні випадки вживання порівнянь та порівняльних конструкцій.

Гіпотезами магістерської роботи є наступні припущення:

✓ ступені порівняння прикметників вважаються домінантою компаративного поля;

✓ порівняння можна репрезентувати як експліцитно, так і імпліцитно.

Практична значущість нашої роботи полягає у можливості застосування результатів проведеного дослідження у викладанні відповідних розділів як теоретичної, так і практичної граматики, стилістики та лексикології німецької мови. Результати дослідження можуть бути також корисні для студентів мовних спеціальностей у підготовці курсових та дипломних робіт.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження були представлені на 7 конференціях:

1) Студентська наукова Інтернет-конференції «Сучасні проблеми лінгвістики, літературознавства та методики викладання мови і літератури», («Порівняння як мовна категорія (на матеріалі німецькомовних художніх творів)», м. Вінниця, 17 грудня 2019);

2) XVIII міжнародна студентська Інтернет-конференція «МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА: Інтеграційні тенденції в сучасному світі», («Особливості розмежування метафори та порівняння», м. Вінниця, 26 березня 2020);

3) Щорічна наукова конференція «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі», («Компоненти порівняльної конструкції: предмет порівняння, образ порівняння, основа порівняння», м. Вінниця, 23 квітня 2020);

4) XI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «СУЧАСНИЙ РУХ НАУКИ», («Засоби реалізації компаративних відношень у німецькій мові», м. Дніпро, 8-9 жовтня 2020);

5) II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної науки та освіти», («Реалізація порівнянь у порівняльних реченнях», м. Львів, 9-10 листопада 2020);

6) Міжнародна наукова конференція «РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ДУМКИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА: СУЧАСНИЙ ДИСКУРС», («Вживання компаративу у порівняльних конструкціях», м. Миколаїв, 13 листопада 2020);

7) Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі», («Metaphorischer Gebrauch des Vergleichs», м. Вінниця, 25 листопада 2020).

Отже, ще раз хочемо підкреслити, що порівняння вважається одним з найефективніших та найяскравіших засобів мови, що демонструє зв'язок та взаємовідношення між явищами та предметами, що дає змогу наочно описати порівнювані явища і предмети, й якомога точніше та глибше зрозуміти витоки зазначених зв'язків. Варто також наголосити, що враховуючи чималу низку праць, які були присвячені вивченню поняття концепт «*порівняння*», інтерес до цього питання не зникає і порівняння як і раніше вважається однією з найважливіших та найцікавіших дослідницьких проблем, насамперед, через універсальність самого тлумачення порівняння, яке найкраще відображає усі сторони людської діяльності та світорозуміння в цілому.

РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРІЯ ПОРІВНЯННЯ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1. Загальна характеристика порівняння як стилістичного засобу

Асоціативність є характерною ознакою людського мислення з його підсвідомим та свідомим прагненням пізнавати, знаходячи спільне в об'єктах навколишньої дійсності. Асоціативність мислення вербалізується синонімічними та компаративними засобами мови, які реалізуються на ґрунті культурно-історичного досвіду певної етнонаціональної, територіальної спільноти та індивідуальних особливостей людини.

Класичною і основною фігурою реалізації категорії компаративності є порівняння, що вже давно посіло гідне місце в будь-якій мовній системі. Порівняння є одним з найбільших експресивних та яскравих стилістичних ресурсів, що зумовлює активне функціонування порівняльних конструкцій у художніх текстах, а також зберігає наукову актуальність і дослідницький інтерес.

Порівняння є багатоаспектним феноменом, що вивчається кількома науками: логікою, літературознавством та лінгвістикою. У лінгвістиці порівняння вважається об'єктом граматики, лексикології, фразеології та стилістики, що й зумовило складність вивчення порівняння в межах конкретного аспекту.

Багатоаспектність концепту порівняння завжди привертало та до сьогодні привертає увагу науковців. Компаративність має місце фактично у кожній сфері людської діяльності: у художній творчості, науковій діяльності, педагогічній справі, а також у побутовій діяльності [26, с. 18].

Порівняння вивчають у таких аспектах:

➤ граматичному → класифікують та виявляють словотвірні, синтаксичні, морфологічні властивості порівняння;

- фразеологічному → характеризують порівняння як стале сполучення слів;
- ономазіологічному → розглядають порівняльні конструкції в аспекті зв'язків їхніх компонентів з позамовними об'єктами;
- семасіологічному → досліджують семну структуру компонентів порівняльної конструкції, взаємодію їхньої семантики;
- функціонально-стилістичному → описують функцію стилістичного засобу порівняння у різних стилях мовлення [42, с. 31–34].

Даний стилістичний засіб був об'єктом дослідження таких видатних вчених, стилістів і граматистів, як О. Потебні, К. Герхарда, І. Кучеренко, І. Арнольда, І. Білодіда, М. Плюща, І. Вихованця, К. Інґріда, С. Єрмоленко, М. Брандес, Н. Сологуба, та ін. Враховуючи те, що порівняння є складовою тропеїчної системи, його характеристику можна зустріти в будь-якій науковій праці зі стилістики та культури мови, а також в синтаксичних теоріях.

У мові компаративність передається за допомогою порівняльних конструкцій, вивчення яких зумовлює використання конкретної методики дослідження синтаксичного й функціонально-семантичного рівнів даних конструкцій.

На ролі та важливості порівнянь у стилістичній системі мови наголошував Олександр Потебня: «Самий процес пізнання є процесом порівняння» [60, с. 255].

Відомо, що за допомогою тропів письменник відображає не тільки свою індивідуальність, творчі уподобання, стиль, а й дух епохи, характер народу. Троп – це насамперед форма, в якій народжується поетична думка. Як казала літературознавець М. Коцюбинська: «Письменник не придумує словесних образів, а мислить ними».

Порівнянням називається такий словесний образ, у якому уявлення про зображувальний предмет конкретизується шляхом зіставлення його з іншим

предметом, викликаючи певні естетично-скеровані асоціації та почуттєво-оцінні реакції, а найголовніше – активізує увагу і образне мислення читача [97, с. 469–479].

У XIX столітті мав перевагу підхід до порівняння як до фігури мовлення, що виконує дві основні функції: функцію впливу та функцію пояснення. З'ясовуючи суть порівняння в художніх творах, виникає також питання про його призначення та мету.

А. Бен вважає, що порівняння власне базується на психологічному відчутті подібності, яка вважається підґрунтям творчої сили розуму, оскільки людський розум завжди прагне віднайти схожість чи подібність між предметами або явищами. Цікавою є також думка А. Бена про головне завдання порівняння. Він зазначає, що у будь-яких формах мовлення, мета яких уплинути на розум (опис, судження, розповідь), порівняння використовують з метою – описати чи зобразити предмет більш зрозуміліше [10, с. 60].

Із середини XX століття з'являється все більше праць, у яких вивчається специфіка порівняння в публіцистичному та художньому стилях мовлення. Дослідження та аналіз основних стилістичних функцій порівнянь було здійснено на матеріалі багатьох мов (польської, англійської, німецької, української тощо). Автори багатьох досліджень, які були присвячені функціонуванню порівнянь та порівняльних конструкцій у різних стилях мовлення, згадують найчастіше наступні функції компаративних структур:

- функція конкретизації, унаочнення зображення якогось явища;
- функція пояснення, уточнення якогось поняття;
- функція підкреслювання тієї чи іншої думки;
- функція пожвавлення внутрішньої форми метафоричного слова;
- функція створення живих, переконливих образів [15, с. 316].

Не дивлячись на те, чи сприяє порівняння створенню більш яскравого образу персонажа, чи акцентує увагу на тій чи іншій думці, воно перш за все є не тільки основним засобом розкриття сутності явища, а й засобом

вербалізації особистого відношення до нього автора твору. «Порівняння за своєю природою наділене модальністю, тому воно не є нейтральним: у ньому окреслюється ставлення автора до того, що зображається. Асоціації, які породжуються при сприйнятті порівнянь, значать та говорять набагато більше, ніж простий, логічно розчленований опис» [72, с. 96].

Порівняння виступає одним з основних факторів процесу відображення реальності у свідомості людини, яке експлікується у мовному середовищі. Багато вчених вважають, що порівняння є одним із засобів пізнання світу, а також важливим елементом мовної картини світу. Завдяки своїй властивості створювати нові знання, компаративність сприяє формуванню концептуальної картини світу у свідомості людини.

Сутність порівняння полягає в його суб'єктивності та індивідуальному характері, адже, як зазначається в академічній «Стилістиці», семантична наповненість компаративності залежить від світогляду автора, характеру його сприйняття. Особливості людського сприйняття зумовлюють найбільш частотне зображення абстрактних категорій через конкретні.

Характеристика людини, виражена порівняльною конструкцією, безумовно є експресивним засобом створення художнього образу, словесного живописання. За семантикою суб'єкта порівняння та стилістичним значенням всього словесного образу створюваного компаративною конструкцією, можна виділити такі групи порівнянь:

1) порівняння-характеристика ознак зовнішності людини: суб'єктом порівняння є ознака зовнішності людини виражена іменником (*очі, волосся, ноги*); прикметником (*довгий, стрункий*) або сполученням іменника з прикметником (*ноги довгі як..., руде волосся як...*). Загалом порівнюються окремі ознаки зовнішності, такі як: очі, шкіра, волосся, губи, фігура, обличчя та зовнішній вигляд взагалі.

Основою порівнянь цієї групи є подібність за формою, кольором, фізичними властивостями, якісними характеристиками з іншими об'єктами (істотами та неістотами). Саме ця група порівнянь є найчисельнішою. Деталі

зовнішності людини викликають у автора незвичні асоціації, вербалізовані складними багатокomпонентними порівняльними конструкціями, що посилює стилістичну роль мовної фігури в тексті. Такі порівняння є не статичними, а динамічними.

2) порівняння-характеристика вдачі: експресивність таких компаративних одиниць досягається завдяки використанню об'єктів порівняння – назв людини за певними ознаками (вік, національність, стать, фізичний стан) і назв тварин;

3) порівняння-характеристика людської поведінки та дій: граматично суб'єкт порівняння виражає дієслово чи дієслівна форма, об'єкт – іменник, поширена іменна конструкція: *респондент поводить себе хтиво, як півень*. Семантичною основою характеристики поведінки є okazіональна асоціативна схожість порівнюваних одиниць, коли характерна риса об'єкта переноситься на суб'єкт;

4) порівняння-ознаки рухів людини вжито переважно з дієсловами, що виражають різну силу, інтенсивність та якість руху: *іти, кружляти, ходити, рухатись, гнати, летіти: я кружляв навколо неї, ніби сторож, ніби крук, ніби охоронець, ніби раб, ніби власник*. Рух різної якісної характеристики порівнюється з такими об'єктами як торпеда, автомат, крук, черепаха, чорт та інші. *Максим запізнюючись на урок полетів як торпеда*;

5) порівняння-характеристика мовлення: *мовчали, як на похороні; не повторюй безконечно, як зомбі*. У цій групі порівнянь емоційно-насиченим і семантично-ваговим є вираження суб'єкта порівняння: стилістичне значення кожного слова лексико-семантичної групи «мовлення» актуалізує семантику всієї порівняльної конструкції. Поширена в художніх творах дієслівна синоніміка виявляється в порівняннях цієї семантичної групи: муркати, благати, ревіти, трендіти та інші;

6) порівняння-характеристики сміху є явищем не частотним. Емоційно-експресивні конотації семантичного поля «сміх» частіше за все виражені дієсловами-синонімами: сміятись, іржати, ошкіритись, гелготати,

хихотіти, реготати і т. д., наприклад: *іржав, як кінь; сміх був схожий на клекіт невідомого птаха;*

7) порівняння-характеристика почуттів та емоційних станів є дійсно цікавим предметом для дослідження, оскільки можна виділити два типи реалізації компаративної семантики:

➤ суб'єктом порівняння є виражена емоція або почуття: *любов як злочин і злочин як любов;*

➤ семи «почуття», «емоція» власне є імпліцитними та втілені в узагальненій семантиці синтаксичної конструкції, як-от: *кохання, ніжність: лежать, обнявшись, як наречені; піднесений емоційний стан: Дмитро світився від щастя, наче апостол; відчуття стомленості: змучився як будівельник.*

У представленій групі можна підкреслити семантичний різновид порівняння, якими виражено уявлення людини самої про себе, а також її самопочуття: *почуваєш себе, як новонароджений;*

8) порівняння-ментальні характеристики виражають мрії, думки, уявлення, спогади: *спогади про втрату близької людини нахлинули на Микиту наче шуліки на свіже м'ясо, роздираючи йому душу;*

9) постійні порівняння. Як і всі порівняння, вони є одними із типів троп, але мають твердий характер кліше, наприклад: *бідний як церковна миша; виглядати наче сім потів зійшло; тупий як дерево; як з неба звалився; здоровий як бик* [91, с. 49–60].

Деякі семантичні групи порівнянь з останніх представлених використовуються в художніх текстах досить не часто, але не зважаючи на це деякі приклади таких порівняльних конструкцій варті дослідницької уваги.

Широким полем для дослідження даного стилістичного засобу є також його мовні та мовленнєві функції. Однією з небагатьох основних екстралінгвістичних функцій порівняння є *вербалізація пізнання*. Враховуючи характер операції порівняння ця функція диференціюється на більш конкретні:

1) **ідентифікувальна функція** – констатація подібності чи відмінності між предметами/явищами, наприклад: *Син схожий/ не схожий на батька*;

2) **функція репрезентації** – здійснює предмет щодо окреслення класів інших однорідних предметів, наприклад: *Через таких, як вона Трою спалили*;

3) **градувальна функція** – суть у визначенні ступеня якості одного об'єкта стосовно того чи іншого предмета, наприклад: *Любов страшніша за ненависть*;

4) **виокремлювальна функція** – градування може також бути пов'язаним з виокремленням об'єкта серед подібних як єдиного в своєму роді, наприклад: *Єдина втіха – музика*;

5) **функція корелювання** – зазначити відповідність/ невідповідність предмета до чогось, наприклад: *На вигляд красень, а за розумом вісюк* [38, с. 416].

Важливо й те, що кожний засіб порівняння виконує також номінативну функцію: в широкому розумінні відображає денотативну структуру ситуації порівняння і його результат. Ситуація порівняння за спільною ознакою може бути представлена різними способами, наприклад розберемо таке речення: *На вроду дочка вся у матір*.

- Дочка і матір дуже схожі (в них однакова врода);
- Врода у дочки абсолютно така, як у матері;
- Дочка на вроді усі риси матері перейняла.

Незважаючи на відмінність в актуалізації компонентів компаративності, денотативна структура ситуації залишається незмінною, тобто констатується схожість матері з дочкою на основі однієї ознаки – вроди. Пресупозиційне тло у певних ситуаціях дає змогу описати цю ситуацію таким чином: *Справді, яблуко від яблуньки недалеко падає*.

Ще однією значимою функцією порівняння є *концептуальна*, яка тісно пов'язана із *екстралінгвістичною функцією* та її вираженням. Концептуальна

функція репрезентує ідіоетнічну специфіку картини світу шляхом кореляції зображуваного предмета з іншими, які є близькими для певного мовного соціуму предметами чи їх образами, наприклад: порівняння обличчя молодої дівчини з місяцем у казахів, її норову до норову кобилиці у киргизів, порівняння волосся дівчини з льоном у білорусів і так далі [52, с. 152–155].

Як правило, подібний аналіз типових художніх порівнянь, досить часто зустрічається як і в художній літературі, так і у художніх перекладах. Це зумовлено тим, що виникає необхідність моделювати мовну картину світу порівнянь в кожній окремо взятій лінгвокультурі, яка, наприклад, окреслює той чи інший менталітет, що може проектуватися на сприйняття світу. Для українського народу – це *вода, земля, світло*, а для німців у сприйнятті світу домінують категорії: *простір, повітря, безкінечність*. Тоді постає питання: Чому виникає відмінність?

Як виявилось, відповідь дуже проста і логічна. У кожній мові відображаються різні естетичні цінності (загальнолюдські, індивідуальні, соціальні, національні), тому можна зробити висновок, що порівняння виконує також і *естетичну функцію* мови. Суть в тому, що йдеться не лише про поетику художньої літератури й відповідне місце в ній порівнянь, а й втілення в порівняннях естетичного сприйняття світу, що виявляється, насамперед, в повсякденному мовленні, відображено в символіці й міфології, обрядах, традиціях і тому подібне. Саме це пояснює існування усталених порівнянь і символів.

Серед екстралінгвістичних функцій має місце також *асоціативна*, що пов'язана з вищезазначеними і також звернена до позамовної дійсності як предмета пізнання і до людини як суб'єкта пізнання. Асоціативні уявлення, що стосуються одного і того ж предмета, можуть бути досить відмінні у різних національностей, наприклад порівняння із березою: у білорусів – це порівняння із жіночим началом, а у литовців – з чоловічим. Також неоднозначне асоціативне уявлення викликає у східних слов'ян і англійців

порівняння жінки із свинею. Що ж до внутрішньо-лінгвістичних функцій, що їх виконують порівняльні засоби, такі:

- 1) **характеризувальна**, так звана **атрибутивна** (*зачіска їжаком, білий як крейда*);
- 2) **предикувальна** (*іспит – це лотерея*);
- 3) **модалізувальна**, тобто порівняння може бути вірогідним і невірогідним (*вода холодна, наче з холодильника – вода холодна так, ніби її цілу ніч тримали в холодильнику*);
- 4) **словотвірна**: порівняння, при творенні яких використовуються такі компоненти як -подібний, -видний у термінотворенні і під час їх характеристики (*людиноподібний, науково-подібний, яблуковидний*);
- 5) **стилетвірна**, йдеться про функціонально-стильову спеціалізацію порівняльних засобів і їх відмінність в кожному стилі, наприклад слабка концентрація, маловираженість, жорстка детермінованість експлікаторів компаративності в офіційно-діловому стилі мовлення, як наглядний приклад може слугувати сполучник *рівно як і*, досить такий суворий відбір компаративних засобів в науковому стилі і, навпаки, великий репертуар їх у художньому, розмовному й публіцистичному стилі, де, насправді, можна відібрати і внутрішньостилістичну особливість.
- 6) **структурувальна функція**: мається на увазі закріплення порівняльного значення за певними граматичними формами, а також виникнення опозиції, наприклад модальна опозиція *як – ніби*, мовне й образне порівняння, формування синтаксем компаративності з фіксованою відмінковою формою (*летіти стрілою, обличчя старої баби*) [84, с. 13–40].

Мовленнєві функції компаративності можна також розглянути в двох аспектах, а саме комунікативному та прагматичному. Комунікативний аспект відображає функції порівняння як в конкретному висловлюванні, так і в конкретній мовленнєвій ситуації. В даному випадку об'єктом комунікативної дії автора є власне повідомлення. Різновид функцій порівняння в даному аспекті такий. Перш за все це ілюстративна функція, яка забезпечує бачення

непредметного світу як предметного. Ще одна комунікативна функція порівняння – це інформативна, оскільки порівняння, як і другий мовний засіб, передає певну інформацію.

Наступною функцією порівняння в комунікативному аспекті було б доречно назвати – характеризувальну, котра має ще чотири різновиди:

- реальна відповідність компаративної конструкції зображуваному (*похитнувся наче п'яний*);
- перебільшення зі знаком плюс чи мінус (*дорожчий за власне життя*), (*виглядати гірше за Чорнобильську аварію*);
- евфемістична репрезентація, наприклад описання дівчини, яка набрала вагу (*Оксана стала такою пампушкою*);
- «псевдоідентифікація», тобто нереальна відповідність, тотожність одного явища до іншого лише з одного боку (*іспит – це справжня лотерея*, але не *лотерея – це справжній іспит*) [16, с 38].

Також до комунікативних функцій можна віднести комічно-сатиричну, наприклад: *Що менше продуктів для харчування, то більше продуктів для роздумів*. Доречно також згадати і про образно-естетичну функцію, яка відрізняється від мовної естетичної компетенції тим, що реалізує естетичну компетенцію не лінгвокультури чи соціуму, а компетенцію, так би мовити задум самого автора, його мовної особистості. І йдеться, насправді, не про вираження, а про зображення. Звідси можна перейти і до модалізувальної мовленнєвої функції порівняння, яка реалізується в суб'єктивному порівнянні зображуваного предмета, наприклад: *Одна година здається їй днем, а день – тижнем*.

У дискурсі чи висловлюванні асоціативна функція порівняння сприяє формуванню цілісного образу, відповідних асоціативних зв'язків, що базується на пресупозиції. До прикладу візьмемо два вирази: *Хлопець біг швидше за оленя* та *Хлопець мчав швидше за птаха*. Подані вирази передають фактично однаковий ступінь швидкості руху порівнюваного суб'єкта, та з художньо-естетичної сторони, більш правильний і точніший перший вираз,

оскільки порівняння бігуна з оленем дає додаткову характеристику – лякливого, беззахисного, покірного.

Цікавою функцією є також – інтригувальна. Суть полягає в тому, що крізь образ відомого предмета формується уявлення-здогадка про невідоме, тобто дана функція реалізується в жанрі загадки (*біле поле з чорними птахами* – книга).

На прагматичному рівні мовлення можна прослідкувати реалізацію трьох функцій порівняння:

1) функція самовираження автора, коли у сказаному вбачається його комунікативна, мовна, емоційна, етнічна, культурологічна, естетична, а також інші види компетенцій як ознака індивідуальності мовної особистості та мовленнєва поведінка як стратегія й тактика самовираження;

2) емотивна функція компаративності, мається на увазі певне посилене вираження емоцій автором і спонукання до вияву відповідних емоцій у читача (*Усім брехунам брехун!*);

3) етикетна функція реалізується в мовленнєво-етикетних ситуаціях, а саме в компліментах, подяках, похвалах і так далі (*Оксано, Ви ангел! Ти, юначе, справжнісінький геній!*) [37, с. 199].

Представлені мовні і мовленнєві функції компаративності, як стало зрозуміло, тісно пов'язані і взаємозумовлені між собою. В процесі міжмовного зіставлення порівняльних конструкцій та їх адекватного відтворення в міжкультурній діяльності, а також в перекладі, врахування усіх цих функцій і їхня безпосередня взаємодія є обов'язковою умовою успішної комунікативної та лінгвокреативної діяльності.

Тож можна зробити висновок, що таке явище як компаративність відіграє дійсно важливу стилістичну роль у художньому тексті. З теоретичної точки зору стилістична функція порівняння є виразним потенціалом взаємодії мовних засобів у тексті, що забезпечує передачу разом з предметно-логічним змістом твору закладену в ньому оціночну, естетичну, експресивну та емоційну інформацію.

На нашу думку, основною стилістичною функцією компаративності у художніх творах є експресивна характеристика людини, вираження оцінки та ставлення автора до зображуваних подій і персонажів, а також експлікація авторського людино- й світосприйняття. Цікавим також є той факт, що порівняння можна вживати як різновид мовної гри з її іронією та подеколи абсурдним зіставленням семантично непеєднуваних і навіть віддалених суб'єктів.

Мова сучасної літератури є такою ж багатою на порівняльні конструкції, як і класична, традиційна словесна творчість. Письменники постмодернізму підтримують традиції майстерного слововживання, яке, дійсно, є мистецтвом словесного живописання. Компаративність як і в українській, німецькій, так і в англійській постмодерністській творчості є широко вживаним художнім стилістичним засобом, який слугує для того, щоб якомога влучно охарактеризувати людину, а також її зовнішні риси, внутрішній стан, почуття, дїї, рухи, мовлення тощо. Отже, стилістична вага та функція порівняльних конструкцій у художньому творі полягає насамперед в експресивності та емоційній повноті, так би мовити насиченості цілісності художніх образів, які були створені засобами асоціативного зіставлення та порівняння.

1.2. Особливості розмежування метафори та порівняння

Поняття метафори викликало різноманітні дискусії протягом всієї історії лінгвістичної науки. Дане поняття вивчалось не тільки в лінгвістиці, а й в інших науках, таких як філософія, психологія та літературознавство. Деякі учені сміливо стверджують, що саме метафоричне мислення спричинило розвиток як мови, так і культури в цілому. Будучи не до кінця розгаданою загадкою для багатьох вчених, метафора і сьогодні привертає увагу представників різних наук, які досить таки по-різному вбачають її сутність та роль у літературі.

Арутюнова Н. Д. вважає, що вивчення метафори «стає все більш інтенсивним та швидко розширюється, захоплюючи різні сфери знань – філософію, логіку, психологію, психоаналіз, герменевтику, літературознавство, літературну критику, теорію витончених мистецтв, семіотику, риторику та лінгвістичну філософію» [4, с. 5–32].

Теорія античної риторики Квінтіліана наголошує, що метафора – це, як правило, скорочене порівняння. Лінгвісти, маючи вже певне надбання знань відносно даних стилістичних засобів, не можуть залишити їх осторонь, не дослідивши істинну роль та суть художніх засобів у літературі. Так в чому ж насправді полягає різниця між порівнянням та метафорою?

Термін метафора зустрічається вперше в «Поетиці» Арістотеля в розділі «Про мистецтво поезії», відповідно до якого «метафора є не що інше як перенесення слова зі змінним значенням з роду на вид, або з виду на вид, або за аналогією». Аналізуючи поданий термін, можна сказати, що метафора виникає на основі перенесення властивостей, тобто відбувається заміщення того, що мовець має на увазі, іншими словами.

Незважаючи на те, що явищу компаративності присвячено чимало наукових праць і досліджень, деякі його важливі аспекти все-таки залишилися поза увагою лінгвістів. До цих аспектів власне і належить взаємозв'язок і взаємодія порівняльних конструкцій з іншими засобами образного мислення і мови, а також їхня роль у образній інтеграції тексту як єдиного цілого.

Вивчення метафори та порівняння увійшло до стилістики, а саме до образного мислення майже одночасно, виконуючи образну функцію. Хоча деякі лінгвісти до цих пір вступають у дискусію з приводу первинності та вторинності цих стилістичних засобів. На думку лінгвістів, образність мови вважається характерною ознакою художніх, публіцистичних, поетичних творів. Обидва стилістичні засоби можна розглядати як мовленнєві, індивідуально реалізовані прийоми мовця або письменника, які він застосовує, дотримуючись певної конструкції та використовуючи певні мовні засоби. Існує твердження, що мовлення є індивідуальним, яке

підтверджується дослідженнями мови та мовлення відомим швейцарським лінгвістом Фердинандом де Соссюром, а також відомим німецьким вченим Вільгельмом Гумбольдтом. Вони були одні з небагатьох, хто чітко сформулював різницю та визначення представлених стилістичних засобів.

У стилістиці поширено таке твердження що, порівняння – це первинне явище, а метафора – вторинне. Такі вчені як О. Веселовський, І. Лисков, а також видатний швейцарський лінгвіст ХХ століття Ш. Баллі припускають, що метафора виникла набагато раніше, ще коли людина повністю залежала від природи, в той час як первісна людина уподібнювала собі та своїм вчинкам навколишнє середовище. Деякі лінгвісти вважають, що метафора властива анімістичному складові мислення, суть якого полягає в тому, що несхожі між собою предмети ототожнюються. В свою чергу порівняння – це наслідок розподілу предметів за різними категоріями, що і є прямим доказом того, що порівняння виникло пізніше, а ніж метафора [40, с. 156].

Теорія первинності метафори, яку можна зустріти в доробках О. О. Потебні та Ш. Баллі, наголошує на тому, що не можна сказати, що такі прості вирази, як *«у її хаті, як у віночку»* чи *«сама ж сидить, як та квіточка»*, не були побудовані на внутрішній формі слова, а також явно виражений у них перехід власного уявлення головного предмета, який, насправді, і сам по собі зрозумілий до уявлення іншого предмета, що додає до першого лише нову рису, є доволі складним і пізнішим явищем. Здатність до уособлення та уявлення природи як істоти з самого початку розвитку мовлення призводила і до цих пір призводить до виникнення таких метафор як *«сонце встає»* чи *«вітер гуде»* [6, с. 48].

Дана теорія первинності метафори не набула широкого поширення, оскільки вважалось, що метафора складніше явище для сприйняття, ніж порівняння. Деякі лінгвісти оперують думкою, що, насправді, майже не проглядається різниця між механізмом образного порівняння і семантичного механізму метафори, оскільки в обох випадках на тему перенесено ознаки образу, які, власне, здатні її охарактеризувати. Арістотель, без вагань,

ототожнював порівняння з метафорою, і казав, що всі вдало вжиті метафори стають одночасно і порівнянням, а порівняння в свою чергу стають метафорами, за тієї умови, що відсутній засіб реалізації компаративності «як» [1, с. 77].

Подібність семантичних процесів, що були покладені в основу порівняння та метафори, свідчить про те, що порівняльні конструкції та зіставлені з ними метафори, мають місце у одній словниковій статті, наприклад слово *теля*: метафора – це молода, недосвідчена людина; порівняння «*як теля на нові ворота*» – відноситися з повним нерозумінням.

У ранніх своїх дослідженнях М. І. Черемісіна ототожнювала порівняльні конструкції з метафоричними. На думку дослідниці, порівняння можуть бути як аналітичними так і двочленами за наявності двох явищ, предметів, а також аналітичними і синтетичними, в той час як перший елемент не названо, але його можна поновити з контексту [75, с. 84].

М. П. Брандес вважає, що основною ознакою порівняння є не двочленність, а особливе компаративне значення другого елемента порівняння, воно не спрямоване на реальний предмет чи явище і не відбувається заміна одного предмета/явища іншим. Суть в тому, що за компаративного значення, відсутня пряма номінація, а другий елемент компаративної конструкції викликає живе уявлення про предмет чи явище, тобто загальне втілюється в одиничному [82, с. 147–154].

Німецький лінгвіст Б. А. Совінські виразно розмежовує метафору та порівняння. Він вважає, що метафора є семантичною функцією мовного знака, його переносним значенням, а також матеріальним носієм метафори є слово, що реалізується, насамперед, в контексті. Що ж до порівняння, то його варто сприймати як конструкцію, оскільки порівняльний зміст належить не слову чи словосполученню, а цілій конструкції, тобто метафора – це значення слова або словосполучення, а порівняння – це значення речення.

На думку Д. М. Фелдман, порівняння виконує функцію ознайомлення з фактом зіставлення, і його результатом. Якщо компаративність застосовують

для встановлення подібності між предметами, що порівнюються, то метафору для їх ідентифікації, тобто порівняння показує подібність між предметами, а метафора вказує на неї.

Цілком виразною є також різниця у граматичній структурі порівняння та метафори, оскільки порівняння є предикативною конструкцією, воно може виражатися закінченим реченням, а також воно досить таки самостійне і лише частково залежить від контексту, в той час як метафора не має предикативної структури, і без контексту не сприймається.

За З. І. Хованською існує лише дві семантичні ознаки порівняння, а саме актуалізація в позиції порівняння вільного значення, завдяки якому проходить актуалізація предмету компаративної конструкції, та неповна актуалізація другого компонента. За цими ознаками дослідниця інтерпретує порівняння «як проміжне явище між тропеїчними та нетропеїчними стилістичними засобами» [74, с. 98–109].

Деякі сучасні лінгвісти мають свої погляди, що до різниці між метафорою та порівнянням. Н. Д. Арутюнова зазначає, що порівняння ілюзорне, а метафора реальна; порівняння поширює речення, а метафора скорочує його. Д. Г. Девідсон стверджує, що порівняння – істинні, а метафори – хибні.

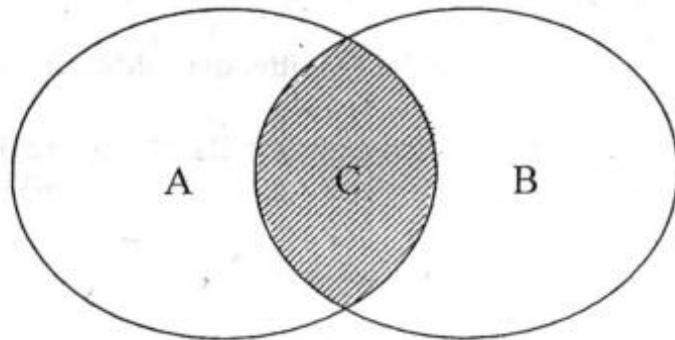
Такий стилістичний прийом як метафора-порівняння свідчить про взаємозв'язок між метафорою та порівнянням. Н. Н. Романова стверджує, що існують як спільні, так і відмінні ознаки, що характеризують порівняння та метафору-порівняння. Метафора-порівняння відрізняється від звичайних порівнянь семантичною двоплановістю одного з компонентів, а також синтаксичною незалежністю компонента, який у простому порівнянні виконує функцію образу, а також не категоричністю зіставлення денотатів, на фоні якого порівняння зі сполучником «як» будуть виглядати менш гучними. Спільність даних стилістичних прийомів полягає в синтаксичній роздільності компонентів, що дає можливість кожному з них мати при собі означення-прикметники.

Порівняння виникає з прямого значення двох слів, які були використані в безпосередньому, відкритому співвідношенні, наприклад: *Unser Subventionssystem ist wie ein Dschungel; Der Weg zu finanzierbarem Sozialstaat ist wie die Landstraße.*

Б. А. Совінські зазначає, що порівняння – це процес злиття слів з урахуванням різних фактів, і в той же час через вираження їхньої певної схожості (*tertium comparationis*) [92, с. 271–274].

Семантично суть порівняння можна зобразити так:

Суть порівняння [87, с. 45–80]

A= те, що порівнюється, або «предмет» порівняння (лат. *comparandum*);

B= те, з чим порівнюється, «образ» (лат. *comparatum*);

C= те, на основі чого порівнюється одне з іншим, ознака, за якою відбувається зіставлення (лат. *tertium comparationis*).

Основне значення в структурі порівняння завжди потребує засобів для зв'язки з переносним значенням. В якості таких засобів служать: частки порівняння як (*wie, so, als*); прислівники з відповідною семантикою (*ähnlich, gleich*). Таким чином повна структура порівняння містить такі компоненти: основне значення, переносне значення, *tertium comparationis* та засіб зв'язку. Існують також порівняння, в яких деякі компоненти відсутні, такі порівняння називають скорочені. Найчастіше в порівнянні опущено *tertium comparationis*, яке читач повинен сам відкрити, наприклад: *Das kleine Kind ist wie ein Weihnachtsgeschenk an die Frau, die keine Kinder bekommen kann.* Рідше в порівняльних конструкція можна спостерігати опущення такого компонента

як засіб зв'язку. Наприклад, коли основне поняття зливається з *tertium comparationis*: *Das Meer hinterließ eine steinharte Ebene*. Найчастіше таке явище зустрічається в складених прикметниках.

Головним в порівняльній конструкції є основне і переносне значення, яке виявляє різницю між порівнянням та метафорою, які мають в принципі схожу суть. Проте потрібно пам'ятати, що метафора є прихованим, тобто зменшеним в значенні порівнянням, наприклад: *Ihr Haar leuchtete wie Gold* – (порівняння)/*Ihr leuchtendes Gold* – (метафора) [21, с. 37–43].

В даному прикладі у порівнянні є всі чотири компоненти, які складають повноцінну порівняльну конструкцію. На противагу порівнянню у метафорі є лише два: основне значення і *tertium comparationis*. Таким чином, метафора має тенденцію бути більш експресивнішою, неочікуваною та загадковішою, ніж відповідне порівняння.

У будь-якому випадку важливу роль в стилістичному ефекті обох стилістичних засобів грає фактор, яка властивість основного значення служить як *tertium comparationis*. Чим незвичніша та незрозуміліша дана властивість, тим порівняння або метафора стає експресивнішою, наприклад: *Er flattert wie ein Schmetterling von Blume zu Blume und sein Flug gleicht einer Sonate, voll verbindlicher Akkorde und männlicher Schwermut* (109, S. 56–58).

Отже, багато лінгвістів, вивчаючи мову та мовлення, зробили вагомий внесок у виникнення і розвиток образного мовлення. Дуже часто, коли вдається дослідити та визначити походження образу, людина зустрічається з такою проблемою як обмеженість розуму або з однією з необхідностей, котрим підкорюється мовленнєва діяльність людини.

Насправді, найбільша недосконалість людського розуму полягає в тому, що він нездатний до абсолютної абстракції, а також не може виокремити «чисте» поняття, сприйняти ідею поза будь-яким зв'язком з конкретною реальністю. Таким чином, усі абстрактні поняття людина уподібнює предметам чуттєвого світу, бо для неї це єдина можливість пізнати їх, а також ознайомити з ними співрозмовників. Асоціації, які

виникають завдяки вдалому застосуванню порівняння, здатні краще передати сутність будь-якого предмета або явища, ніж його логічно розчленований опис.

Твердження швейцарського лінгвіста Ш. Ж-Г. Балі, що «метафора – це не що інше, як порівняння, в якому розум під впливом можливості поєднувати абстрактне поняття і конкретний предмет поєднує їх в одному виразі. Зазвичай, подібне поєднання ґрунтується на нечітких аналогіях, які інколи є досить-таки не логічними, але незважаючи на це, вони досить чітко й зрозуміло передають, на що ж саме людина звертає увагу у зовнішньому світі, і в якому образі їй малюється те, що розум не може досягнути в абстрактній формі.

1.3. Компоненти порівняльної конструкції: предмет порівняння, образ порівняння, основа порівняння

Проблема «компаративності» визначення місця та функцій порівняльних конструкцій у системі мовних одиниць як і німецької, так і української, англійської мов з давніх-давен цікавила багатьох логіків та філософів. На сьогодні, існує досить-таки багато мовознавчих праць, у яких порівняння представлено та опрацьовано як мовний засіб художнього зображення дійсності. О. О. Селіванова зазначає, що порівняння – це стилістична фігура, яка представлена різними синтаксичними конструкціями, які відображають мисленнєву операцію поєднання обох предметів, явищ, ознак та ситуації на підставі їхнього уподібнення, а також встановлення аналогій між ними [98, с. 475]. Даному аспекту присвятили свої праці такі українські мовознавці та дослідники художнього тексту як С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб та інші.

В свою чергу І. К. Кучеренко досліджував формально-граматичну природу порівняльних конструкцій, присвятивши свою працю, яка називається «Порівняльні конструкції мови в світлі граматики». Мовознавець

Н. П. Шаповалова розглядала категорію порівняння як функціонально-семантичну категорію. Комплексний аналіз компаративності як функціонально-семантичної категорії вимагає дослідження глибинного змісту конструкцій порівняльної семантики. Деякі учені вважають, що з точки зору граматичної природи порівнянь, порівняльні конструкції досліджено відносно не на високому рівні, оскільки, навіть, просте поняття «порівняння» вимагає поглибленої інтерпретації.

З логічної точки зору компаративністю називається один із засобів пізнання світу, акт думки, який полягає в «зіставленні об'єктів з метою встановлення їх відношень», найважливіше з яких є відношення тотожності й відмінності. Уміння людського мислення, зіставляти та порівнювати явища об'єктивної дійсності, знаходить реалізацію в мові. З одного боку, порівняння є засобом пізнання світу, людина міркуючи, знаходить риси спільності або відмінності між ними, а з іншого боку є його результатом, який оформлений у вигляді компонентів тексту. З точки зору лінгвістики, порівняння – це, перш за все, мовна конструкція, що є реалізацією пізнавального акту, тобто утворення, основа змісту якого, складається з компаративної семантики.

Активне використання порівнянь в мові є наслідком того, що вони часто з'являлися у мисленні людини та в її пізнавальній діяльності. Серед інших різноманітних мовних явищ, компаративність виділяється як і широким застосуванням, так і різноманітністю структури, граматичних значень, способом реалізації компаративного змісту.

Порівняння, як правило, складається з трьох конструктивних елементів: об'єкт порівняння – ознака (основа) порівняння – суб'єкт порівняння. Кількість формальних складників порівняльної конструкції може варіюватися,

І. І. Кучеренко вважав достатнім наявність двох компонентів у порівнянні (суб'єкт-об'єкт), основа порівняння – ознака зіставляваних (порівнюваних) предметів чи явищ, може бути формально не вираженою [39,

с. 108]. Всі компоненти порівняльної конструкції взаємопов'язані семантично, стилістично та в комплексі створюють нову художню образність.

Саме семантична характеристика та аналіз стилістичної функції індивідуально-авторських порівнянь у художніх текстах є актуальним питанням української лінгвостилістики. Вчені зауважують, що будь-який семантичний процес породжує порівняння, зіставлення двох одиниць, що за своєю суттю є пізнавальним та гносеологічним [51, с. 20].

В своїх працях Н. П. Шаповалова пише про чотириелементні конструкції. Мовознавець вважає, що компаративні конструкції можна аналізувати враховуючи логіко-граматичну модель порівняння, структура якої являє собою поєднання 4-х компонентів, а саме:

- 1) предмета, іншими словами суб'єкта порівняння – предмета чи явища, ознаки якого ми можемо пізнати та розкрити за допомогою іншого;
- 2) образу, або ж об'єкта порівняння – того, з чим порівнюється суб'єкт, а саме предмета чи явища, що має логічно виражені і добре відомі мовцеві ознаки, унаслідок цього використовуються ним для описання пізнаваного;
- 3) основи порівняння – це ряд ознак, за допомогою яких, здійснюється процес порівняння;
- 4) засіб зв'язку компаративних відношень – це засіб мовного оформлення компаративної семантики.

Існує думка, що саме показник компаративних відношень грає важливу та вирішальну роль у реалізації компаративного змісту в чотириелементній моделі, оскільки саме цей компонент забезпечує цілісність порівняльної конструкції. Насправді, між суб'єктом та об'єктом не існує як такого реального зв'язку, він виникає, перш за все, у свідомості мовця, який намагається відтворити певну ситуацію дійсності. Візьмемо до прикладу речення (В. Симоненка) *В нову хату ідуть твої діти з сміхом, піснею, як з вогнем*. В даному прикладі присутні суб'єкт – *діти*, об'єкт – *вогнем* та засіб

зв'язку – як, без якого, відповідно, компаративна семантика не реалізується. Поняття *діти* і *вогнем* розуміють не як елементи порівняльної конструкції, а як окремі факти реальності. Будь-яка порівняльна конструкція функціонує з урахуванням специфічних семантичних відношень між суб'єктом та об'єктом, які з одного боку заперечують можливість ототожнити компаранта та компаратора, а з іншого боку дозволяють сприймати мовцю їх як співвідносні одиниці [17, с. 35–40].

В складніших за будовою порівняннях наявна також основа, тобто ознаки предметів чи явищ, які порівнюються. Основі порівняння притаманна не тільки атрибутивна ознака, а й предикативна, що виражена формами дієслова. Порівняння може також мати й ширшу основу, в тому випадку, якщо вона ґрунтується не на одній ознаці, а на кількох. У порівняннях такого типу основою можуть бути слова, словосполучення, а інколи й речення, які конкретизують ознаки.

На думку О. М. Задорожної, в мовленні основа переважно не вербалізується, що є наслідком закону економності засобів вираження. Недивлячись на величезний лексичний запас мови, мовець апелює до образного сприйняття дійсності, до спільного загальнолюдського досвіду в конкретних комунікативних актах. Підтвердженням цього є типи порівняльних конструкцій, в яких порівнюються не речі за їхніми реальними ознаками, а особливості сприйняття, переживання, іншими словами факти духовної природи [27, с. 256–260].

Цікавим є також те, що основа є самостійною і незалежною, тому що предмет і його ознака не завжди розкриваються у одному реченні, що має в своєму складі порівняльну конструкцію. Все залежить від складності основи порівняння, оскільки інколи основа може представляти собою цілі описи, які займають не один абзац тексту [103, с. 468].

Порівнюваними об'єктами можуть бути окремі предмети і явища, їх сукупності, загальні поняття, відчуття та уявлення. Межами здійснення порівнянь є з одного боку їхня абсолютна тотожність, а з іншого боку –

абсолютна несхожість. Відхилення від абсолютної тотожності та несхожості може створювати часткову подібність. Як не дивно, але конструкції з вираженням тотожності та абсолютної несхожості майже не розглядались у лінгвістичних дослідженнях, чого не можна сказати про порівняльні конструкції з вираженням подібності за певною якісною характеристикою та відмінності між кількісними показниками окремої ознаки, наприклад форми вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників.

В. І. Бартон має свою думку щодо даного дослідження компонентів порівняльної конструкції. Він вважає, що в конструкції елементарного акту порівняння як процесу можна виокремити, окрім трьох елементів (об'єкт – суб'єкт – основа), ще один – результат порівняння. Справа в тім, що не може бути результатом порівняння тільки встановлення і констатація тотожності або відмінності предметів, в зв'язку з тим, що будучи методом пізнання, компаративність повинна генерувати нове знання. Саме це нове знання про величину або ступінь інтенсивності певної властивості та в її відношенні до іншої міститься в результаті порівняння. І, насправді, саме дане нове значення, яке в виняткових випадках репрезентується в мові експліцитно, є суб'єктивним і найчастіше оцінним.

Необхідним є також розрізнення структури логічного порівняння і його вербального вираження, тому що єдність мови і мислення не є показником їхнього абсолютного збігу, не дивлячись на це, логічна схема порівняння залишається тим спільним, що є незмінним у її різних мовних формах. Маючи гносеологічне розуміння природи компаративних відношень, на думку лінгвістів, можна уникнути багато непорозумінь в описі порівняльних конструкцій на формально-граматичному рівні [90, с. 73]

Теоретичні дослідження, зокрема, української мови, які ми маємо на сьогоднішній день, свідчать про значну кількість мовних засобів, що виражають категорію порівняння:

- дієслівні та прикметникові лексеми у позиції компаративних предикатів;

- словотвірні;
- синтаксичні конструкції з порівняльними.

У німецькій мові функціонально-семантична категорія порівняння представлена лексичними, морфологічними та синтаксичними порівняннями. Слова із семантикою порівняння виступають лексичними засобами вираження порівняльного значення, а морфологічне оформлення порівняння репрезентоване ступенями порівняння. У німецькій мові є певні синтаксичні засоби (порівняльний зворот та порівняльне підрядне речення) для репрезентації порівняльного значення. Якщо брати складне речення з порівняльним підрядним, то порівняльне значення закладене у сполучнику. Морфологічне значення порівняння на сьогодні досліджене найдокладніше, воно також є домінантним та створює прототипічну реалізацію порівняння, а також воно може стати початковим пунктом для дослідження таких порівняльних структур як *Analogievergleich*, *Satzvergleich*, *Artvergleich* та *irreale Vergleichsätze*, але чи вони дійсно сприяють реалізації порівняння є вже іншим широким полем для дослідження.

Отже, структура порівняння багатоскладна, причому питання про кількість та визначення компонентів порівняльної конструкції знаходить різне висвітлення в працях лінгвістів. Такі дослідники як М. І. Черемісіна та Р. А. Глазирін вказують на три основні компоненти, приписуючи їм різні найменування, а В. Н. Телія та І. В. Арнольд пропонують до трьох традиційних компонентів додати ще четвертий, який називається компаративний формант, тому досліджуючи зміст порівнянь, його можливі варіанти конструкцій, можна твердо сказати, що все-таки не існує єдиної думки із приводу структури порівняння.

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Концепт «*порівняння*» вважається основою більшості образних засобів мовлення. Явище порівняння називають також синкретичним, оскільки воно знаходиться між тропеїчними та нетропеїчними художніми засобами, а також виконує наступні найважливіші стилістичні функції – прагматичну та когнітивну.

Даний стилістичний засіб можна вважати основним прийом пізнання світу. Зазвичай порівняння класифікують як одне з найпростіших мовних засобів образності мовлення. Численні суперечливі судження щодо походження, граматичної, семантичної структури та функціональної спрямованості порівняльних конструкцій засвідчують те, що науковці не завжди зважають на складність даної лінгвістичної категорії, якій властиві антропоцентричність, прагнення до зіставлення шляхом оцінки віддалених одне від одного явищ дійсності, зумовленість суб'єктивним досвідом автора.

Ці властивості порівняння пов'язані з сучасною антропоцентричною парадигмою, яка зумовлена тим, що людина, пізнаючи ті чи інші предмети/явища, дає їм оцінку перш за все на підставі їхнього власного досвіду. Зіставлення предметів часто окреслює наявність певного суб'єктивного погляду, тобто порівняння охоплює собою оцінку та думку конкретної особистості.

Компаративність тісно пов'язана з ціннісною картиною світу, її аналіз дозволяє викрити місце тих чи інших об'єктів у мовній картині світу. Індивідуальний досвід кожної людини нерозривно пов'язаний з уявленням про «погане» і «добре», «добро» і «зло», «гарне» і «бридке», що вводить у структуру порівняльної конструкції наступні елементи: емоційність, оцінність, експресивність. Названі елементи обумовлюють створення певної інформації, яка демонструє, насамперед, авторське бачення довкілля і узгоджується з особистою моделлю світу письменника.

Варто зазначити, що компаративність є досить цікавим та ще не до кінця збагненим феноменом у літературі, зокрема у художній творчості.

Порівняння є найвлучнішим засобом для характеристики людини, її зовнішніх рис, внутрішнього стану, почуттів, дій, рухів, мовлення тощо. Уже доведено, що асоціації, які виникли унаслідок вдалого застосування порівнянь, набагато точніше та яскравіше передають сутність будь-якого явища чи предмета, ніж його логічно розчленований опис. Що ж до самої структури порівняльної конструкції, то стало зрозуміло, що вона є багатоелементною, але питання про точну кількість елементів залишається спірним.

РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯННЯ ЯК МОВНА КАТЕГОРІЯ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ)

Літературний простір Німеччини з давніх-давен вирізнявся своїм різнобарв'ям. Якщо ще, відносно нещодавно ЗМІ мало сміливість писати про відсутність яскравих текстів, написаних німецькою мовою, то сьогодні німецька література висвітлена не тільки усіма можливими напрямками, а й багатим тематичним спектром.

На сьогоднішній день літературні ландшафти Німеччини досліджують і літературознавці, і мовознавці, і навіть спеціалісти, які досліджують проблеми міжкультурної комунікації, та фахівці з дидактики навчання німецької мови. Ми знаходимо лише одне пояснення такої великої уваги до вивчення літератури – це самотність німецькомовної літератури, що, насамперед, передає самотній характер німецького суспільства, ключовою ознакою якого є мультикультурність і як наслідок багатомовність.

Не дивно, що література німецькомовних країн, здавна привертала чималу увагу дослідників, адже протягом багатьох віків німецька література зі своїми давніми традиціями дала світу багатьох лауреатів як Нобелівської, так і інших премій із літератури. Візьмемо до уваги німецьких письменників Теодора Фонтане та Патріка Зюскінда, творчість яких ми будемо далі досліджувати, адже вони були також удостоєні високих нагород у галузі літератури. Наприклад, Теодор Фонтане був нагороджений престижною премією «Шиллера», яка присуджувалась раз в три роки за видатні літературні та драматичні твори, створені за цей період часу, а Патрік Зюскінд удостоєний премії «Тукан» та нагороджений «Всесвітньою премією фентезі за кращий роман».

Беручи до уваги зазначені факти, визначаємо, що у даному розділі будуть досліджуватися німецькомовні художні твори письменників, а саме роман Теодора Фонтане «*Effi Briest*» та роман Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*».

«*Effi Briest*» Теодора Фонтане вважається його вершиною в ідейному і художньому розвитку, а також кращим реалістичним романом німецької літератури другої половини XIX століття. У романі зображується добре відоме, по інших творах Фонтане, середовище середнього пруського дворянства, до якого належать батьки головної героїні роману Еффі Бріст, її майбутній чоловік барон Інштетен, а також їхні найближчі друзі та знайомі. У даному романі автор порушує проблему брехливості, потворності душі і нелюдських моральних норм дворянського суспільства.

Молоду, наївну та недосвідчену Еффі видають заміж за барона Інштетена, якого вона зовсім не знає. Барон вдвічі старший за Еффі, холодний, замкнутий, а також психологічно чужий молодій, щирій та щиросердній дівчині. Одним із наслідків подружньої відчуженості стало короткочасне захоплення Еффі провінційним серцеїдом Крампасом. Інштетен випадково дізнається про цей зв'язок, але на той час він уже давно був перерваний.

Побоюючись бути осміяним серед дворян, Інштетен вбиває на дуелі коханця дружини, тим самим калічить життя і собі, і Еффі. Якби Інштетен по-справжньому кохав Еффі, то його дії в якійсь би мірі пояснювалися почуттям ревності, але він був холодний до дружини, і у нього не було як такої справжньої ненависті до Крампаса. В глибині душі зраджений чоловік був схильний до того, щоб пробачити Еффі, але якась рабська залежність від відживших моральних догм та суджень дворянського суспільства змушували його діяти наперекір власному голосу розуму.

Проте не краще себе повели і батьки Еффі, які керуючись тими самими священницькими уявленнями про честь, відмовилися прийняти в свій дім вигнану чоловіком та зневажену дворянами власну доньку.

Страждання, що випали на долю дівчини, зламали її як і фізично, так і морально. Незважаючи ні на що, Еффі все приймає як належне.

Теодор Фонтане зумів надати більш широкого, соціального звучання сімейному конфлікту роману. І як би то не було, але цей твір можна

розцінювати як суворе звинувачення проти панівних класів та громадського ладу, котре керується мертвими, нелюдськими догмами.

Що ж до критиків, то вони були одностайні в оцінці високого художнього рівня роману, який, як вже було вище згадано, вважається вершиною ідейного та естетичного розвитку автора.

Теодор Фонтане був прихильником реалізму і в мистецтві, і в літературі. Як наслідок він виступав противником натуралістичних та декадентських течій, які з'явилися в цей час у літературі, але незважаючи на це, письменник вітав все, що було істинно новаторське у ній.

Перш ніж говорити про художні особливості роману Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*», хотілося б кілька слів сказати, власне, про самого автора та про історію написання ним легендарного твору.

Багато критиків вважають Патріка Зюскінда досить загадковою особистістю. Можливо саме тому про нього не дуже багато відомо. Якимось у Франкфурті П. Зюскінду присвоїли приз за кращий дебют, але він відмовився від нагороди, і навіть більше того, після прем'єри фільму режисера Тома Тиквера «Парфумер», автор і цього разу відмовився розділити успіх фільму, який був знятий за його романом, що ще раз підтверджує його відлюдництво. Як не дивно, відомий всьому світу письменник і сьогодні залишається однією із таємничих фігур на просторах німецької літератури.

Власне сам роман справив великий та своєрідний літературний фурор. Після публікації роману вийшло чимало серій наукових досліджень, а також тлумачень твору. Цікавий і той факт, що до створення роману письменник підійшов досить-таки ґрунтовно. Адже П. Зюскінд почав збирати матеріал для написання роману, ще навчаючись у Мюнхенському університеті, де він з особливою цікавістю і увагою вивчав середньовічну і сучасну історію. Мало того письменник особисто об'їхав навіть усі місця, які мали бути описані у майбутньому романі.

Що ж до самого сюжету та змісту твору, то події у романі розгортаються у період розвитку сучасної європейської цивілізації. XVIII

століття, яке описано у романі, вибрано не випадково, тому що саме цей час характеризується появою матеріалістичної і атеїстичної країни світу, формуванням нового відношення людини до світу, а також появою нового соціального класу суспільства – буржуа.

На початку твору читач знайомиться з Жаном Батистом Гренуєм, протагоністом роману, дізнаючись про те, що сфера запахів для героя є дуже значущою, набагато більше чим для інших людей. Наступні сторінки роману знайомлять читача з атмосферою, яка панувала у Франції у XVIII столітті. Незважаючи на те, що це період Просвітництва, який славиться різноманітними відкриттями, в місті стоять неймовірно жакливі запахи та досить-таки помітний повсюди хаос.

У місті, яке розташоване на берегах Сени, у рибній лавці, поряд з Цвинтарем Невинних з'явився на світ Жан Батист Гренуй. Деякі літературознавці вважають, що образ Гренуя являє собою синтез образів інших літературних героїв, що включає в себе виродка Квазімодо та Крихітку Цахеса з його відразливою зовнішністю. У образі протагоніста є також відтінки і романтичного героя, у середині якого вирують безумство та якесь певне роздвоєння особистості.

Дитинство головного героя було досить важким, його били, душили, ображали словесно, а також всіляко знущались через його каліцтво та потворність, і навіть будучи дорослим чоловіком, він як і раніше залишався вигнанцем.

У певний період свого потворного життя Гренуй віддаляється на сім років від людей, щоб реалізувати свої геніальні здібності у створенні так званих ключів до замків людських душ, або ж іншими словами ароматів. У повній самотності Гренуй вирощує свою імперію запахів. Він їв мох, хлебтав воду як тварина, і при цьому всьому отримував цілковите захоплення від своєї відлюдкуватості.

Ніхто і не здогадувався, що Гренуй є людиною, яка володіє гострим нюхом, яка може сприймати навіть ті запахи, які не мають назви. Унікальна

здібність, або ж своєрідна, жахлива краса, яка дана романтичному генію, вимагає свого втілення у реальність. Тому завдання, яке стоїть перед «людиною без душі», є втілення цієї краси у життя, аби і люди могли її збагнути. Але свій дар Гренуй використовує не на благо людям, а навпаки слова «геній та лиходійство» зливаються в одне, оскільки безумний парфумер хоче завоювати прихильність людей, створивши божевільно ідеальний аромат, при цьому використовуючи нелюдські методи, а саме вбивство ні в чому невинних молодих дівчат з неземною красою.

Здійснюючи вбивства, Гренуй хтиво відбирає аромат жертв для задоволення своїх егоїстичних амбіцій. Завдяки створеному «аромату любові», його страта, як справедливе покарання за жахливі злочини, перетворюється на нечувану вакханалію. В кінці роману божевільний геній повертається прямо з місця страти у Париж, у місце, де почалось його нікчемне життя. Виливши на себе увесь флакон парфумів, Гренуй їх ароматом притягнув до себе усіх безпритульних людей: гвалтівників, злодіїв та вбивць, які увібравши в себе божественний запах, розірвали генія на частини наче тварини, як би це жорстоко не звучало, але це було перше, що вони зробили з любов'ю, протягом усього свого пропащого життя.

У своєму романі П. Зюскінд ще раз доводить, що безумство, це перш за все породження геніального розуму, доведеного до абсурду свідомості. Сам же роман написаний у стилі постмодернізму, характерні риси якого зустрічаються у тексті.

Як бачимо, представлені письменники досить-таки різні, один писав про «втрачену» людину чи точніше кажучи «втрачену» душу, а інший про конфлікт з фанатичним «вищим світом». Згадані вище романи можна з впевненістю назвати унікальними. Поясненням такого різного тематичного спектру, може слугувати те, що у кожного з авторів є свої особливості та певні погляди на життя, які відображаються у творчих, літературних доробках, тим самим викликаючи великий інтерес до дослідження.

2.1. Засоби реалізації компаративних відношень у німецькій мові

У німецькій мові є можливо не так багато засобів для вираження компаративних відношень, як, наприклад, в українській мові, але тим не менш є достатньо можливостей аби виразити дану категорію порівняння. Різноманіття форм вираження компаративних відношень репрезентується лексичними, морфологічними та синтаксичними засобами. Ні одна мова не може обійтись без порівнянь, а особливо яскраво, виразно і досить емоційно вони відображаються у мові художньої літератури, що власне кажучи, нас і цікавить.

В останні десятиліття простежується тенденція розвитку функціонально-семантичного напрямку в дослідженні мовних одиниць, ґрунтовною основою якого є комплексне вивчення мовної системи, яка складається з різнорівневих одиниць, а саме морфологічних, синтаксичних, лексичних, а також комбінованих лексико-синтаксичних, які об'єднані тим, що вони виконують спільні функції.

За А. В. Бондарко функціонально-семантичним полем є двостороння змістовно-формальна єдність, яка формується за допомогою граматичних, а точніше кажучи, синтаксичних та морфологічних засобів мови, що спільно взаємодіють як з лексичними та лексико-граматичними, так і з словотвірними елементами, які відносяться до тієї ж самої семантичної зони [9, с. 177–179].

Існує чимала кількість засобів для вираження порівняння, таке різноманіття засобів вираження компаративності обумовлене логічною структурою порівняння, а саме рухом думки автора від заданого елемента до обраного образу. Цікавим є те, що всі компаративні одиниці виражають якусь певну емотивність, але тим не менш, слід пам'ятати, що не всім притаманна однакова ступінь експресії. Найбільш яскраво емотивний потенціал виявляється при негативній конотативній забарвленості порівнюваного об'єкта.

Враховуючи те, що усі засоби взаємодіють один з одним, а також спільно функціонують, утворюється ціле компаративне поле. Його можна розділити на мікрополе подібності, що об'єднує порівняльні конструкції, в яких об'єкт і еталон порівняння зіставляються на підставі тотожності, подібності, а друге мікрополе є мікрополем відмінності, у якому порівняльні сполучники відображають вже розбіжність між предметами, явищами чи ознаками.

Способи порівняння реалізуються в німецькій мові в наступних формах:

- ✓ ступені порівняння прикметників;
- ✓ складні прикметники;
- ✓ групи порівняння з *als* і *wie*;
- ✓ порівняльні фразеологізми;
- ✓ складнопідрядні речення.

Для вираження порівняння у складнопідрядному реченні застосовують такі засоби:

- ✓ реального порівняння для вираження нерівності (*als, als dass*);
- ✓ пропорційного порівняння (*je...desto, je... um so, je... je*);
- ✓ реального порівняння для вираження рівності (*wie*);
- ✓ ірреального порівняння для вираження удавано/уявної рівності (*als, als ob, als wenn, wie wenn*).

Беручи до уваги вище перераховані засоби та форми вираження компаративних відношень, можна стверджувати, що компаративне поле формується з конститuentів різних рівнів, а саме морфологічного – ступені порівняння, які вважаються домінантою даного поля, а також передають найбільш однозначно значення порівняння, синтаксичного – груп порівняння з *als* і *wie* та складнопідрядних речень з певними сполучниками і лексичного – складних прикметників та порівняльних фразеологізмів [19, с. 96].

Як було зазначено вище, домінантою компаративного поля є ступені порівняння прикметників, які функціонують і в мікрополі подібності, і в

мікрополі відмінності, у яких порівняння представлено як граматичне значення. Однією з головних функцій ступенів порівняння є демонстрація міри прояву якості порівнюваних об'єктів. Але докладніше функції та роль прикметників у порівняннях ми проаналізуємо у пункті 2.2. даного розділу.

Порівняння вважається також предметом синтаксису, це зумовлено формуванням синтаксичних конструкцій за допомогою синтаксичних засобів. Саме на синтаксичному рівні порівняння відображається найбільш адекватно і повноцінно, оскільки на даному рівні експліковані всі елементи його логічної структури. Потрібно враховувати також і те, що для вираження порівняння на синтаксичному рівні використовуються також засоби інших рівнів [88, с. 100–105].

Особливість порівняння на синтаксичному рівні полягає в тому, що воно представляє собою впорядковану кількість синтаксичних значень, кожне з яких володіє певною формою, яка його виражає. Саме це дає можливість кваліфікувати порівняння на синтаксичному рівні як структурно-семантичну категорію зі специфічними значеннями та засобами вираження.

На даний момент в сучасній науці не має точного уявлення про порівняльний тип складнопідрядного речення. Але тим не менш, можна з точністю сказати, що класифікація порівняльних підрядних речень, завжди ведеться з опорою на встановлення характеру зв'язку між головною і підрядною частиною. Але подібної класифікації у навчальній літературі ще не має, за допомогою якої можна було б розділити порівняльні підрядні речення на групи з урахуванням їхньої структури і семантики, тому мовознавці обмежилися поділом сполучників, за допомогою яких формуються підрядні речення.

Порівняльні підрядні речення за своїм семантичним змістом можуть бути як реальними, так і нереальними. Якщо ж йдеться про нерівність дії, предмета чи його якості, сполучниками для об'єднання головної частини з підрядною виступають *als* та *als ob*. Візьмемо для прикладу сполучник *als ob*:

Mehrmals, als wir noch in Berlin waren, war es mir, als ob du doch nach dem einen oder anderen noch ein ganz besonderes Verlangen gehabt hättest;

Und von den Rathenowern ist niemand gekommen, als ob sie sich vor mir gefürchtet hätten oder als ob ich zu alt geworden sei [108, с. 37, 192].

Gott soll die Welt nicht an sieben Tagen erschaffen haben, sondern in Jahrmillionen, wenn er es überhaupt war; die Wilden sind Menschen wie wir, unsere Kinder erzählen wir falsch; und die Erde ist nicht mehr rund wie bisher, sondern oben und unten platt wie eine Melone – als ob es darauf ankäme;

Als ob er nicht tausend andere erfinden könnte, ebenso gute und bessere, wenn er nur wollte [107, с. 70, 133].

Складнопідрядні речення реального порівняння, які виражають рівності, супроводжуються сполучником *wie*, а також виконують функцію обставини порівняння і виражають рівність/схожість дій, предметів чи явищ. Сполучник *wie* вважається основним засобом вираження у німецькій мові. За допомогою цього сполучника мовець на пряму пов'язує свій внутрішній емоційний стан з предметами або подіями, що описуються.

Суть сполучника *wie* у тому, що він вживається тоді, коли потрібно продемонструвати однакове співвідношення якості і дії як в головному, так і в підрядному реченні. Дуже частим явищем є те, що в порівняльних підрядних реченнях поряд зі сполучником *wie* вживаються різні часи, поясненням цього є те, що у таких реченнях порівнюються попередні очікування, або ж припущення з фактом, наприклад: *Sidonie Grasenabb, Innstetten hatte recht vermutet, war, wie vorige Weihnachten, so auch diesmal wieder auf vier Wochen zu «Hofpredigers» gereist; Frau von Palleske, so hieß es weiter, habe ihre Jungfer wegen einer fatalen Geschichte Knall und Fall entlassen müssen, und mit dem alten Fraude steh es schlecht – es werde zwar in Kurs gesetzt, er sei bloß ausgeglitten, aber es sei ein Schlaganfall gewesen, und der Sohn, der in Lissa bei den Husaren stehe, werde jede Stunde erwartet* [108, с. 138].

Oder wie es heute abend riechen wird, wenn nur noch jene schweren, dunklen Komponenten wahrzunehmen sind, die jetzt geruchlich **wie im Zwielicht unter angenehmen Blütenschleiern liegen** [107, с. 76].

Що ж до речень з пропорційним порівнянням, то такі речення супроводжуються такими подвійними сполучниками як *je...desto*, *je...um so*, *je...je*. Дані сполучники свідчать про порівняння між двома порівняльними ступенями, де обидва залежать один від одного, але незважаючи на це у висловлюванні вважаються самотійними.

До порівняльного типу відносяться складнопідрядні речення, у яких зміст головного порівнюється чи зіставляється зі змістом підрядного речення, а, власне, частини самого речення пов'язані за допомогою сполучників: *als*, *dass*, *als ob*, *als wenn*, *wie wenn*, *je...desto*, *je...um so*, *je...je*, наприклад:

- ***als ob***: *Sie werden mich bei der gnäd'gen Frau hier noch in den Verdacht bringen, als ob ich bei diesem Fürsten – der übrigens nur zu den kleineren zählt und nicht mehr als tausend Seelen hat, das heißt hatte (früher, wo die Rechnung noch nach Seelen ging) – , als ob ich stolz wäre, seine tausendundeinste Seele zu sein* [108, с. 143].

Mir scheint allerdings, als ob da etwas aus der Windel röche [107, с. 13].

- ***wie wenn***: *Roswitha gab dem Kinde einen Kuß, sprach aber sonst kein Wort, und ganz leise, wie wenn ein Kranker im Haus wäre, führte sie das Kind vom Korridor her erst in die Hinterstube und dann bis an die nach vorn führende Tür* [108, с. 447].

Er riß sich ein paar Fetzen Moos von den Steinen, würgte sie in sich hinein, hockte sich hin, schiё während er fraß schnell, schnell, schnell, mußte alles gehen-, und wie gejagt, wie wenn er ein kleines weichfleischiges Tier wäre und droben am Himmel kreisten schon die Habichte, lief er zurück zu seiner Höhle bis ans Ende des Stollens, wo die Pferddecke lag [107, с. 160].

- ***je...desto***: *Je mehr sich Grenouille an die reinere Luft gewöhnt hatte, desto empfindlicher traf ihn so ein Menschengeruch, der plötzlich, völlig unerwartet, nächtens daher flatterte, scheußlich wie Adelgestank, und die*

Anwesenheit irgendeiner Hirtenunterkunft oder einer Köhlerkate oder einer Räubehöle verriet [107, с. 144].

- *je...je*: Aber *je länger sie hinaushorche, je deutlicher hörte sie wieder, daß es wie ein feines Rieseln auf die Platanen niederfiel* [108, с. 484].

Порівняльні складнопідрядні речення вважаються одними з синтаксичних засобів вираження порівняння, тому їх варто відрізнити від простих речень з порівняльними зворотами зі сполучниками *wie* та *als*. Індикатором такого звороту є те, що у залежній частині з порівняльним сполучником немає присудка і речення вважається простим [65, с. 188–193].

Мовознавець А. Вежицька вважає, що порівняльні звороти є найвлучнішим засобом вираження когнітивно заснованих почуттів. У даному випадку денотативна галузь володіє як наглядними, конкретними характеристиками, так і абстрактними, наприклад:

✓ *Effi fuhr zusammen; es war ihr wie ein Stich;*

Als ich in Halle war, da war ich Amme bei der Frau Salzdirektorin, und in Giebichenstein, wo ich nachher hinkam, da habe ich Zwillinge mit der Flasche großgezogen; ja, gnäd'ge Frau, das verstehe ich, da drin bin ich wie zu Hause [108, с. 131, 177].

✓ *Zärtlichkeit war ihr mit diesem einen Schlag ebenso fremd geworden wie Abscheu, Freude so fremd wie Verzweiflung* [107, с. 24].

Порівняльний зворот може бути також насичений лексичними одиницями, які характеризують об'єкт (якості людини чи предмета), які вказують місця (реального чи, навіть, видуманого), а також які характеризують тілесний стан:

Oft blieb er stehen, an eine Hausmauer gelehnt oder in eine dunkle Ecke gedrängt, mit geschlossenen Augen, halbgeöffnetem Mund und geblähten Nüstern, still wie ein Raubfisch in einem großen, dunklen, langsam fließenden Wasser;

Ihr war, als würde er zum zweiten Mal geboren, nein, nicht zum zweiten, zum ersten Mal, denn bisher hatte er bloß animalisch existiert in höchst nebulöser Kenntnis seiner selbst;

*Nach einer Weile näherte sich Grenouille und trat lautlos **wie ein Schatten an den Tisch**;*

*Die Düfte des Gartens fielen über ihn her, deutlich und klar konturiert **wie die farbigen Bänder eines Regenbogens*** [107, с. 42, 54, 194, 205].

✓ *Effi war hier ähnlich überrascht **wie draußen im Flur**; aber ehe sie sich darüber äußern konnte, schlug Innstetten eine Portiere zurück, hinter der ein zweites, etwas größeres Zimmer mit Blick auf Hof und Garten, gelegen war;*

Effi war wie elektrisiert; was wollten Padua, Vicenza daneben bedeuten [108, с. 75, 230].

Порівняльні звороти зі сполучниками *wie* та *als* володіють досить-таки яскраво вираженим експліцитним емотивним потенціалом. Автори, творчість яких ми досліджуємо, за допомогою саме таких зворотів спеціально акцентують увагу читачів на порівнюваному об'єкті, наприклад: *Du nimmst also **alles als eine Komödie?**; Es war eigentlich reizend, ganz wie ein Märchen* [108, с. 152, 241].

*Monatlang hatte er keine trockene Faser mehr am Leibe vor lauter Wassertragen, abends troffen ihm die Kleider von Wasser, und seine Haut war **kalt, weich und aufgeschwemmt wie Waschleder**; Es war doch gut, daß diese äußere Welt noch bestand, und sei's **nur als ein Fluchtpunkt*** [107, с. 40, 164].

Відносно часто можна зустріти у роботах даних авторів таку тенденцію, що у межах одного складнопідрядного речення з порівняльною підрядною частиною, можуть стояти також додаткові порівняльні звороти. Суть таких зворотів у тому, що вони додають такому типу речень яскравий емоційний відтінок і посилюють семантику порівняння: *Und als ich ihr erwiderte, du fändest schon, **daß ich mehr ein Erzieher als ein Ehemann sei, sagte sie halblaut und beinahe wie abwesend: Ein junges Lämmchen, weiß wie Schnee*** [108, с. 333]. Аналізуючи речення можна сказати, що воно несе сильний емотивний потенціал, а сприяє цьому, не що інше як порівняльний сполучник *als*, який утворює підрядне порівняльне речення, а сполучник *wie*

супроводжує той самий додатковий порівняльний зворот *wie abwesend* або/чи *wie Schnee*.

Тому можна зробити короткий висновок, що ціль, яку переслідували письменники, застосовуючи порівняльні звороти у художніх текстах, є посилення художньої виразності самого тексту, підкреслення або виділення видатних та унікальних ознак явищ чи предметів, які описуються, ну і, звичайно, це чудовий засіб для вираження емоцій, а також особистого відношення мовця до сказаного.

Складнопідрядні речення порівняльного типу називаються також синтаксичними структурами, їхня підрядна частина має у своєму складі явну предикативну форму, це може бути дієслово, короткий прикметник, короткий дієприкметник, а також інші частини мови, що виконують функцію предиката.

Саме ж питання про синтаксичні функції і семантику іменних *wie*- та *als*- конструкцій, багато разів було актуальне у дослідженнях як у вітчизняних граматиках німецької мови, так і власне у самих німецьких граматиках. У вітчизняній германістиці *wie*- та *als*- конструкції є частим предметом дослідження для мовознавців, оскільки дані конструкції розглядаються у спектрі досліджень загальних проблем синтаксису, і при цьому слід не забувати про різноманіття синтаксичних функцій даних конструкцій, що теж не повинно залишатися поза увагою.

Дуден, Ербен та В. Юнг вважають, що поєднання з *wie* та *als* буде доцільно віднести до засобів, що слугують вираженню: опозиції; предикативного визначення (за Е. І. Шендельсом ознакою предикативного визначення є стан чи ознака суб'єкта/об'єкта, в той час як виконана дія виражена через предикат); модального визначення та атрибута/обставини до прикметника в порівняльному ступені, наприклад:

✓ **предикативне визначення:** *Johanna stand einen Augenblick ganz wie benommen da; Effi, der freie Luft noch mehr galt als landschaftliche Schönheit, vermied die kleinen Waldpartien und hielt meist die große, zunächst*

von uralten Rüstern und dann, wo die Chaussee begann, von Pappeln besetzte große Straße, die nach der Bahnhofsstation führte, wohl eine Stunde Wegs [108, с. 402, 477]. Er stand auf, der große Grenouille, **wie eine Reise stellte er sich hin**, in seiner ganzen Pracht und Größe, herrlich war er anzuschauen – fast schade, daß ihn keiner sah!-, und blickte in die Runde, stolz und hoheitsvoll...[107, с. 153].

✓ **модальне визначення:** *Er führte sich auf wie ein Wahnsinniger, bis tief in die Nacht hinein* [107, с. 147]. *Briest gab sich als zärtlicher Großvater, warnte vor zu viel Liebe, noch mehr vor zu viel Strenge, und war in allem der alte* [108, с. 349].

✓ **атрибут/обставина до прикметника в порівняльному ступені:** *Er ist freilich älter als du, was alles in allem ein Glück ist, dazu ein Mann von Charakter, von Stellung und guten Sitten, und wenn du nicht nein sagst, was ich mir von meiner klugen Effi kaum denken kann, so stehst du mit zwanzig Jahren da, wo andere mit vierzig stehen* [108, с. 20]. Und **das war schlimmer als ein Pfuscher mit dem rechten Glauben** [107, с. 76].

Слід також пам'ятати, що сполучники *wie/als* мають дещо різне значення. Із ад'юнктором *als* насамперед пов'язане значення функціональності і протиставлення, а з ад'юнктором *wie* функціональності і уподібнення.

Компаративні конструкції зі сполучниками *wie* та *als*, що експліцитно виражають порівняння, досить точно та яскраво репрезентують як предмети, явища навколишнього середовища, так і представників живої природи. Це все пояснюється тим, що дані порівняльні конструкції базуються на уподібненні, зіставленні та уточненні.

Феноменом, який викликає особливий інтерес у компаративному полі є порівняльні фразеологізми. Чому так, тому що вони є найбільш розповсюдженим засобом вираження порівняння. Під поняттям «компаративна фразеологічна одиниця» Т. Кияк розуміє стійкі та відтворювані словосполучення, а також вважає, що їхня фразеологічна специфіка базується на традиційному порівнянні [32, с. 186–202].

Зазвичай компаративні фразеологізми є двокомпонентними структурами. Перший компонент порівняльних фразеологізмів позначає властивість/якість, дію/стан суб'єкта, тобто особи і предмета, а другий компонент називається ще порівняльним компонентом, ним може бути або порівняльна група або порівняльне підрядне речення, яке супроводжується ад'юнкторами *wie* та *als*.

На думку літературознавця В. В. Виноградова доцільно назвати тільки дві моделі порівняльних фразеологізмів. Для прикладу візьмемо компаративні фразеологізми з колоронімами з роману Патріка Зюскінда, оскільки він дуже часто використовував їх для передачі образу головного героя, а також для того, щоб описати його внутрішній стан і свідомість, наприклад:

✓ **прикметник/дієприкметник → сполучник → іменник:** *Er böckelt der Jüngling, es duftet **erblühend** die Jungfrau **wie eine weiße Narzisse**...?- und die Römer verstanden etwas davon!; Der Duft eines schweißenden Pferds galt im **ebensoviel wie der zarte grüne Geruch** schwellender Rosenknospen, der stechende Gestank einer Wanze nicht weniger als der Dunst von gespicktem Kalbsbraten, der aus den Herrschaftsküchen quoll [107, с. 20, 46].*

✓ **дієслово → сполучник → іменник:** *Grenouille stand jetzt ganz auseinander gefaltet, sozusagen in voller Körpergröße in der Türe, mit leicht auseinandergestellten Beinen und leicht abgespreizten Armen, so daß er **aussah wie eine schwarze Spinne**, die sich an Schwelle und Rahmen festkrallte; Andere wuchsen sich zu wahren Furunkeln aus, schwollen **dick rot an und rissen wie Krater auf** und spien dickflüssigen Eiter aus und mit gelben Schlieren durchsetztes Blut [107, с. 94, 124].*

Використовуючи такий тип фразеологізмів, автор зумів продемонструвати самобутність мови, її специфічний колорит, а також тип народного мислення, а саме образний. Також варто додати, що саме такі якості порівняльних фразеологізмів, як метафоричність, емоційність та експресивність надають мові образності та виразності. Звичайно, більш

стилістичний ефект створюють індивідуально-авторські, okazіональні, сталі словосполучення, тому що в кожному мікроконтексті всі порівняльні фразеологізми виступають дієвими домінантами експресії, і як наслідок сприяють образності та сприйняттю мовлення.

Отже, підводячи підсумки вищесказаного, можна уявити порівняння у формі функціонально-семантичної категорії, де власне засоби вираження порівняння з одного боку протиставляються один одному, а з іншого не тільки спільно функціонують, а й виражають єдину ідею порівняння. Усі засоби порівняння, а саме морфологічні, синтаксичні та лексичні, які відносяться до різних рівнів мови, взаємодіють один з одним, утворюючи одне умовне поле порівняння, що володіє певною ієрархією та домінантою.

Також варто підсумувати, що функціонально-семантичне поле компаративності групується навколо семантичної категорії порівняння. Як наслідок ядро порівняння, як вже було вище згадано, утворюють морфологічні форми, що володіють найбільшим емотивним потенціалом та лексичні одиниці, а на його периферії знаходяться синтаксичні засоби. Використовуючи компаративні конструкції з різним ступенем експресії, групуючи їх в межах одного речення, автори створили яскраві і зрозумілі свідомості читачу образи, які впливають на уяву і відчуття людини.

А що стосується порівняльних фразеологізмів, то вони також, як виявилось, відіграють велику роль у художніх текстах, адже вони є одними з найвагоміших засобів впливу на нас – читачів, привертаючи нашу увагу. Застосовуючи компаративні фразеологізми, автори надають додаткові відтінки явищам, подіям, характеристиці персонажів. Аналізуючи такі засоби вираження образності та експресивності, читач має можливість відчувати особисте бачення та усвідомлення автора.

2.2. Вживання компаративу у порівняльних конструкціях

Як було вже вище зазначено, ядром категорії порівняння є морфологічні форми, а точніше ступені порівняння прикметників, що об'єднані інваріантною функцією вираження значення подібності або/чи відмінності. Як відомо, ступені порівняння прикметників експлікують міру якості предметів, яку, відповідно, можна зіставляти. Якість при зіставленні може бути як тотожною, так і переважати в якомусь предметі, і, навіть, досягати в ньому найбільшого прояву.

Мовознавець В. А. Федорова зазначила, що прикметники мають здатність відображати якість, не тільки ту, яка об'єктивно властива предмету, а й яка умовно приписується предмету під час його сприйняття, тобто якість пов'язана з оцінкою предмету. Здатність виражати оцінку є, насамперед, імпліцитним компонентом якісної характеристики предмета, який передає прикметник [73, с. 20].

На думку одних мовознавців (В. Юнг, В. Флемінг, Е. І. Шендельс, Г. Кауфман) існує тільки три ступені прикметників:

- ✓ **Positiv** → kurz, breit, schön;
- ✓ **Komparativ** → groß-größer, nah-näher;
- ✓ **Superlativ** → gern-lieber-am liebsten.

Інша група лінгвістів (В. Шмідт, Г. Хельбіг, І. Буша, Х. Дерінг) вважає, що все ж таки у німецькій мові доцільно вказати чотири ступені порівняння прикметників, тобто до вище перерахованих додати ще *Elativ*, який дуже часто утворюють за допомогою таких префіксів як «*schwer-*», «*super-*», «*blut-*», наприклад:

- ✓ **Elativ** → schwerreich, superschnell, blutjung.

Якщо прикметник у ступені *Positiv* знаходиться у своїй вихідній формі, з якого складається основа мікрополя рівності, яка позначає просто якість і не вказує особливо на носія, то у ступенях *Komparativ* і *Superlativ*, які

складають основу мікрополя нерівності, прикметник вказує носія якості з двох чи більшості йому подібних.

Деякі граматисти уже давно ведуть дискусію що до того, чи можна вважати прикметник в ступені *Positiv* взагалі ступенем, оскільки сам же прикметник знаходиться у вихідній формі. Аналізуючи семи, можна зробити висновок, що назвам прикметників притаманні дві семи, а саме сема «компаративність» та сема «якість» поза порівнянням. У трьох форм прикметників співвідношення цих сем різне.

М. Г. Арсеньєва вважає, що сема «компаративність» в першу чергу притаманна розряду якісних прикметників, у дослідженнях по відношенню до даної категорії здійснюється парадигматичний розподіл прикметників на якісні і відносні. Суттєва відмінність якісних прикметників від кількісних полягає у тому, що якісні позначають такі властивості, які найчастіше проявляються у різних предметів і ще й у різних ступенях. Відмінність у ступені якості виражається за допомогою опозицій категорій ступенів порівняння [3, с. 202–205].

Сема «компаративність» у *Positiv* статична, оскільки вона завжди представлена експліцитно у конструкціях, які позначають рівність, а також виконує функцію передачі співвідношення кількості ознак в об'єктів порівняння. У німецькій мові точна рівність виражається за допомогою прислівників, які передають різноманітні ступені якості *so*, *ebenso*, *geradeso*, *genau(so)* + *Positiv* + ад'юнктор *wie* + еталон, наприклад:

✓ **so:** *Da, wo dieser Schluchtenweg den Strand traf, stand ein von hohen Buchen überschattetes Gasthaus, nicht so vornehm wie das Fahrenheitsche, mehr ein bloßes Restaurant, in dem, der frühen Stunde halber, noch alles leer war* [108, с. 342].

Ein Vater hutscht seinen Sohn auf den Knien, duziduzi, es war ein Bild so alt wie die Welt und immer ein neues und richtiges Bild, solange die Welt bestand, ach ja [107, с. 21].

✓ **ebenso:** *Das Hausmädchen, eine hübsche, nicht mehr ganz jugendliche Person, die ihre stattliche Fülle fast **ebenso gut kleidete wie das zierliche Mützchen auf dem blonden Haar**, war der gnädigen Frau beim Ablegen von muff und Mantel behilflich und bückte sich eben, um ihr auch die mit Pelz gefütterten Gummistiefel auszuziehen* [108, c. 73].

*Er wußte, daß Kinder nicht sonderlich rochen, **ebenso wenig wie die grün aufschießenden Blumen** vor ihrer Blüte* [107, c. 206].

✓ **geradeso:** *Der Berliner Pastor aber soll gesagt haben, man hätte ihn auch ruhig auf dem christlichen Kirchhof begraben können, denn der Chinese sei ein sehr guter Mensch gewesen und **geradesogut wie die anderen*** [108, c. 134].

*Sein Leben galt **gerade noch so viel wie die Arbeit**, die er verrichten konnte, es bestand nur noch aus der Nützlichkeit, die Grimal ihm beimaß* [107, c. 38].

✓ **genau(so):** *Freilich den Geruch der Menschen gab es nicht, **genausowenig wie es das menschliche Antlitz** gab* [107, c. 181].

Якщо вже було зазначено про точну рівність, то варто зробити акцент і на приблизній, яка дуже часто виражається за допомогою заперечення *nicht* + *Komparativ* + *ad'юнктор als* + *еталон*, наприклад: *Effi war erfreut gewesen, als ihr Innstetten davon erzählt hatte, dann aber waren sie von der Küche wieder in den Flur zurück- und von diesem in den Hof hinausgetreten, der in seiner ersten Hälfte **nicht viel mehr als ein zwischen zwei Seitenflügeln hinlaufender ziemlich schmaler Gang** war* [108, c. 91].

Х. Ендерман вважає, що сема «компаративність» є найбільш динамічною у *Komparativ* та *Superlativ*. Власне *Komparativ* вказує на те, що інтенсивність якісної ознаки у предмета вища, ніж у іншого, з ним порівнюваного. Що ж до *Superlativ*, то Х. Ендерман зазначав, що він виділяє предмет з однорідної численності як найвищий ступінь порівняння або ж як переважаючий за ступенем якості увесь цей предметний ряд [83, с. 22–23].

Граматичні форми ступенів порівняння не завжди виражають порівнювані ступені якісної ознаки, виходячи з цього можна також говорити про релятивне та абсолютне вживання ступенів порівняння. Абсолютні

значення не несуть у собі якість порівняння по відношенню до інших предметів або явищ, але тим не менш вони по особливому відтіняють якісну ознаку [22, с. 21–24].

Суть *Elativ*, або ж іншими словами абсолютного найвищого ступеня, у німецькій мові він називається як *absoluter Superlativ*, полягає у поєднанні афективності і об'єктивності, на тлі градації, яка присутня у свідомості по шкалі від норми до найвищого ступеня якості ознаки. Таким чином, можна сказати, що певної чіткої межі між відносним і абсолютним порівнянням не має. Тому усі синтаксичні структури можуть сприяти як конкретизації об'єкта порівняння так і навпаки.

Вживання *Komparativ* та *Superlativ* у порівняльній конструкції дуже часто супроводжується певними уточнюючими словами, або ж їх можна ще назвати градуаторами чи індикаторами, що сприяють конкретизації, а також вони здатні виділяти в ознаці динаміку стану ступеня, градацію ознаки за критерієм міри та характером інтенсивності. До таких маркерів можна віднести: *viel, fast, weitaus, weit, wesentlich, erheblich, noch, immer, bedeutend*.

Такі індикатори, досить-таки часто, вживали поруч із *Komparativ* у порівняльних конструкціях Т. Фонтане та П. і Зюскінд у своїх творах, наприклад: *So aber wurden sie durch Trommel- und Pfeifenklang unterbrochen, und Effi, die schon vorher von dem beabsichtigten Aufzuge gehört, aber es wieder vergessen hatte, stürzte mit einem Male von dem gemeinschaftlichen Arbeitstisch fort und an Rondell und Teich vorüber auf einen kleinen, an die Kirchhofsmauer angebauten Balkon zu, zu dem sechs Stufen, nicht **viel breiter** als Leitersprossen, hinaufführen* [108, с. 38].

*Um das herauszufinden, würde er, Baldini, tagelang herumexperimentieren müssen, eine entsetzliche Arbeit, fast **noch schlimmer** als das bloße Identifizieren der Teile, denn nun galt es, zu messen und zu wägen und zu notieren und dabei doch höllisch aufzupassen denn die kleinste Unaufmerksamkeit – ein Zittern mit der Pipette, ein Fehler beim Tropfenzählen – konnte alles verderben* [107, с. 90].

З одного боку, усі типи індикаторів сприяють реалізації значення порівняння та відносності ознаки, а з іншого боку, в залежності від лексичного наповнення можуть нейтралізувати значення відносності.

Якщо розглядати функціонування граматичної категорії компаративності у межах художнього тексту, то можна виявити її тісний зв'язок з категорією експресивної стилістики, що включає в себе саму ж експресивність, оцінність, емоційність та інтенсивність.

Встановлення такого роду взаємозв'язку дало можливість виділити найбільш можливі комунікативно-прагматичні функції категорії порівняння. Під даними функціями, на наш погляд, слід розуміти вираження суб'єктивної оцінки, створення образності порівняння, парцеляція (рематизація) висловлювання і емоційно-експресивна функція.

Komparativ та *Superlativ* лише у тих випадках володіють стилістичною значущістю та виконують роль інтенсифікаторів, коли прослідковується суб'єктивно-оціночне відношення самого автора до висловлювання. Власне такий прийом допомагає переконливіше зрозуміти позицію автора, а також здійснює більш сильніший вплив на читача як на споживача інформації, саме таким чином можна досягти великого прагматичного ефекту.

Оскільки ми вже вище проаналізували основу, або ж іншими словами, ядро поля компаративності та ступені порівняння, можна перейти до засобів вираження порівняння, які знаходяться на периферії через свою своєрідну специфіку вираження ідеї порівняння.

Для того, щоб підкреслити найвищу ступінь якості, складним прикметникам не має необхідності утворювати найвищу ступінь, оскільки у їх семантиці ідея порівняння вже відображена.

Зрозуміло, що усі складні прикметники мають якусь певну структуру, яку можна зобразити шляхом поєднання таких частин:

✓ **прикметник + прикметник**. Перша частина слова стоїть у називному відмінку і в атрибутивному відношенні до головної частини, наприклад: *Wir sind nicht so schwerfällig wie ihr* [108, с. 292]. *Es war mit einem*

*Mal so **vollständig** still wie an einem heißen Sommertag zur Mittagsstunde, wenn alles draußen auf den Feldern ist oder sich in den Schatten der Häuser verkriecht* [107, с. 274].

✓ **прикметник (прислівник) + дієприкметник**, наприклад: *Er ist ganz einfach **viel begabter** als ich, er ist ein hundertmal besserer Parfumeur* [107, с. 218].

✓ **іменник + прикметник**, наприклад: *Effi fand es auch und war nur verwundert, daß Innstetten alles so **ernsthaft** nahm, als ob es doch etwas sei; Der Silvesterball hatte bis an den frühen Morgen gedauert, und Effi war ausgiebig bewundert worden, freilich nicht ganz so **anstandslos** wie das Kamelienbukett, von dem man wußte, daß es aus dem Gieshüblerschen Treibhaus kam* [108, с. 93, 159].

*Und sein Schlaf war ebenso **abgrundtief** wie der des inneren Grenouille, denn die herkulischen Taten und Exzesse von diesem hatten jenen nicht weniger erschöpft – schließlich waren beide ja eine und dieselbe Person* [107, с. 159].

✓ **дієслово + прикметник**, наприклад: *In Messina bescheiden alt zu werden, das ist zwar nicht dein Lebensziel gewesen – aber es ist doch **ehrenwerter** und gottgefälliger als in Paris pompös zugrunde zu gehen* [107, с. 81], [79, с. 427–431].

Найбільш об'єктивно можна оцінити ті якості, яким властиве вимірювання, а саме температура, час та розмір.

Для вираження прихованого значення подібності та схожості, письменники часто використовують прикметники з такими суфіксами як -haft; -artig; -förmig; -isch; -ig. Для прикладу візьмемо нижче представлені суфікси, які використав Т. Фонтане для відображення прихованого значення:

-isch: *Alles so **orientalisch**, und ich muß es wiederholen, alles wie bei einem indischen Fürsten...; Effi lachte herzlich und drückte dem Großvater in spe zunächst den Wunsch aus, bei beiden Enkeln zu Gevatter geladen zu werden, ließ dann aber die Familienthemata fallen und erzählte von «Kjöbenhavn» und Helsingör, vom Limfjord und Schloß Aggerhuus und vor allem von Thora von Penz, die, wie sie nur sagen könne, «typisch skandinavisch» gewesen sei,*

*blauäugig, flachsen und immer in einer roten Plüschtaille, wobei sich Jahnke erklärte und einmal über das andere sagte: «Ja, so sind sie; rein **germanisch**, viel deutscher als die Deutschen» [108, c. 88, 355].*

-ig: *Aber er konnte trotzdem von den zwei Worten nicht los, und während Briest immer weiterperorierte, was es ihm **beständig**, als wäre der kleine Hergang doch mehr als ein bloßer Zufall gewesen; Auf dem ganzen weiten Weg nicht gerührt, **frostig** wie ein Schneemann; [108, c. 26, 103].*

У романі П. Зюскінда, також зустрічаються деякі вищеперераховані суфікси, що передають подібність та схожість, наприклад:

-haft: *Diese Geschichte hatte er sich ausgedacht, denn sie schien ihm **glaubhafter** als die Wahrheit, und sie war es auch, denn dergleichen räuberische Überfälle geschahen in den Bergen der Auvergne, des Languedoc und in den Cevennen durchaus nicht selten; [107, c. 159].*

-isch: *Und Jünglinge werden nächtelang zu Mandolinenklängen heulend unter ihrem Fenster sitzen... dicke reiche alte Männer auf dem Knien rutschend ihren Vater um ihre Hand anbetteln... und Frauen jeden Alters werden bei ihrem Anblick seufzen und im Schlaf davon träumen, nur einen Tag lang so **verführerisch** auszusehen wie sie; [107, c. 207].*

-ig: *Und ihm war speiübel vor Hunger und Durst und **fröstelig** und elend wie einem süchtigen Trinker nach durchzechter; Er sah ganz **unschuldig** aus, wie irgendein Mensch, der glücklich ist [107, c. 159, 190].*

В якості основи прикметників з суфіксами **-haft** та **-isch**, дуже часто виступають антропоніми, автори використовують їх для того щоб порівняти одну людину з іншою. Таке порівняння використав і Теодор Фонтане у своєму романі: *Die dritte junge Dame war Hulda Niemeyer, Pastor Niemeyers einziges Kind; sie waren **damenhafter** als die beiden anderen, dafür aber langweilig und eingebildet eine lymphatische Blondine, mit etwas vorspringenden, blöden Augen, die trotzdem beständig nach was zu suchen schienen, weshalb denn auch Klitzing von den Husaren gesagt hatte: «Sieht sie nicht aus, als erwarte sie jeden Augenblick den Engel Gabriel?» [108, c. 6]. До еталонів порівняння до*

поля компаративності цієї групи належать також рослини, тварини, предмети і явища навколишньої дійсності.

Якщо говорити про вираження подібності форми і якості, то у німецькій мові вони передаються через прикметники з суфіксами: *-artig* та *-förmig*, а прикметники з суфіксами *-ig* наділені властивістю разом з функцією порівняння виражати високу ступінь ознаки.

Дуже часто категорію порівняння виражають через лексичні засоби. Але такі засоби не несуть в собі ніякого емотивного потенціалу, а лише слугують вказівкою на приналежність порівнянь до наукового чи ділового стилю, для яких характерна сухість, відсутність емоційно-забарвлених слів, стислість та компактність викладу, але, звичайно, бувають і виключення як і усюди.

У німецькій мові окрім використання ступенів прикметників стилістичну фігуру порівняння також можна виразити шляхом використання наступних лексичних засобів, у яких ідея порівняння закладена безпосередньо у їх семантиці. Сама ж ідея може бути виражена:

✓ **такого роду прикметниками:** *ähnlich, gleich, identisch, seidig, vergleichbar, verschieden*, наприклад:

- **ähnlich:** *Übrigens hat Heine dem Gedicht einen anderen Namen gegeben, ich glaube «Seegespenst» oder so **ähnlich*** [108, с. 218].

*Und ein andermal, da war er schon in Burgund: Als ich an der Mauer stand, unterhalb des Gartens, in dem das rothaarige Mädchen spielte, und ihr Duft zu mir herüberwehte... oder vielmehr das Versprechen ihres Dufts, denn ihr späterer Duft existierte ja noch gar nicht - vielleicht war das, was ich damals empfand, demjenigen **ähnlich**, was die Menschen auf dem Cours empfanden, als ich sie mit meinem Parfum überschwemmte...?* [107, с. 302].

- **gleich** *Sorgen gibt es in Rußland nicht; darin - im Geldpunkt sind beide **gleich** – ist Rußland noch besser als Amerika* [108, с. 149]. *Wenn man sie da gesprochen hat, dann liebt man sie, ganz **gleich** ob es die eigenen oder fremde sind* [107, с. 16].

✓ **похідними від прикметників дієсловами:** *ähneln, entsprechen, gleichen, gleichsetzen, identifizieren, vergleichen, differenzieren, riechen, tropfen*, наприклад:

- **riechen:** *Da riechen sie nach Karamel, das riecht so süß, so wunderbar, Pater, Sie machen sich keine Vorstellung!* [107, с. 16].

✓ **іменниками:** *die Ähnlichkeit, die Gleichheit, die Identität, der Vergleich, die Verschiedenheit*, наприклад: *Nein, hier in unserer Gegend liegt es nicht; es liegt eine hübsche Strecke von hier fort in Pommern, in Hinterpommern sogar, was aber nichts sagen will, weil es ein Badeort ist (alles da herum ist Badeort), und die Ferienreise, die Baron Innstetten jetzt macht, ist eigentlich eine Vetternreise oder doch etwas Ähnliches; Nicht wahr, so was Ähnliches meinstest du doch?* [108, с. 13].

✓ **прислівник:** *gleichsam, anders*, наприклад:

- **anders:** *Daß hier alles anders ist als in Hohen-Cremmen und Schwantikow, das seh ich wohl, aber wir müssen doch in dem «guten Kessin», wie du's immer nennst, auch etwas wie Umgang und Gesellschaft haben können* [108, с. 85].

- **gleichsam:** *Mit drei ganz kurzen, ruckartigen Stößen riß er den Duft in sich hinein wie ein Pulver, blies ihn sofort wieder aus, fächelte sich Luft zu, schnüffelte noch einmal im Dreierhythmus und nahm zum Abschluß einen ganz tiefen Atemzug, den er langsam und mehrmals verhaltend, gleichsam ihn wie über eine lange flache Treppe gleiten lassend, ausströmte; Zunächst machte er sich einen Unauffälligkeitsgeruch, ein mausgraues Duftkleid für alle Tage, bei dem der käsig-säuerliche Duft des Menschlichen zwar noch vorhanden war, sich aber gleichsam nur noch wie durch eine dicke Schicht von leinenen und wollenen Gewändern, die über trockne Greisenhaut gelegt sind, an die Außenwelt verströmte* [107, с. 75, 220].

Отже, прототиповим засобом вираження категорії порівняння у німецькій мові є ступені порівняння прикметників. Їхня особливість у тому, що вони можуть виражати досить різноманітні значення: значення повної і

неповної нерівності та відмінності, значення повної та неповної подібності/рівності, значення високого ступеня якості та супервисокого ступеня якості. Оскільки морфологічні засоби складають ядро компаративності, то усі інші засоби, а саме синтаксичні, лексичні і лексико-синтаксичні виступають у ролі периферійних засобів вираження концепту порівняння.

2.3. Реалізація порівнянь у порівняльних реченнях

Концепт «порівняння» по-різному вербалізується у лінгвістиці. Він знаходить своє відображення як в простих порівняльних конструкціях, які не володіють експресивним забарвленням, так і в конструкціях, що мають значення ірреального порівняння.

Пряме відношення до даного питання має категорія предикативності, яка володіє універсальним характером, оскільки вона поєднує в собі не тільки морфологічні та синтаксичні категорії, а й *«актуалізоване відношення до дійсності»*, також є ускладненим органічним об'єднанням ознак із категорією модальності. Який зв'язок має предикативність та її субкатегорія модальність із компаративністю?

З точки зору синтаксису як розділу лінгвістики, яка досліджує комунікативні мовні одиниці, порівняння є різновидом категорії модальності, яка має місце у кожному реченні. Під терміном модальність, на нашу думку, слід розуміти відношення висловлювання до об'єктивної дійсності з точки зору мовця.

Суть порівняльної модальності полягає у тому, що відношення *«висловленого»* до дійсності встановлено опосередковано (через його подібність до чогось більш типового, загальновідомого, до того, що, власне, і повідомлено порівняльним компонентом), а не прямо. Головним у категорії модальності є значення реальності та ірреальності, що власне базується на

протиставленні граматичної категорії способу, а спосіб в свою чергу буває реальний та нереальний [30, с. 179–183].

Порівняльна модальність вербалізується і у простому, і у складному реченні, але найяскравіше вона проявляється у складнопідрядних конструкціях з підрядними порівняльними частинами.

У підрядної порівняльної частини складнопідрядного речення є одна вагома відмінність, яка відрізняє її від інших типів підрядних частин. Суть підрядної порівняльної частини у тому, що її предикат часто-густо лексично еквівалентний предикату головної частини, як наслідок він редукується і не має формального вираження. Причиною дериваційної специфіки у формуванні неповної підрядної частини є саме лексична відсутність предиката. Тому тільки лише непредикатний іменник підрядної порівняльної частини та обставинні/об'єктні поширювачі указують на його імпліцитне функціонування [80, с. 130–134].

Деякі учені зійшлися на думці, що також зазначено і у навчальному посібнику Duden «Grammatik der deutschen Gegenwartssprache», речення порівняння, враховуючи їхню модальну кваліфікацію, можна умовно поділити на два види:

- ✓ складнопідрядні речення реального порівняння;
- ✓ складнопідрядні речення ірреального порівняння.

Реальне порівняння можна трактувати як уподібнення одного предмета/явища іншому, як реальний, імовірний та правдивий факт. В основі семантики структурної схеми реально-порівняльних конструкцій лежить викриття змісту головної частини складнопідрядного речення через співставлення її зі змістом підрядної частини. Роль останньої полягає у тому, що вона представляє подібно до відображеної в головній частині речення ситуацію дійсності. Що ж до реально-порівняльних засобів зв'язку, то вони передбачають певні закономірності у співвідношенні модально-часових форм обох частин складнопідрядного речення. Головна частина відкриває позицію

і для реальних і для усіх ірреальних форм, а підрядна частина постійно позначається об'єктивно-реальним модальним планом [28, с. 23–28].

Якщо коротко охарактеризувати реальні порівняльні речення, то важливо сказати, що у них застосовується дійсний спосіб, а також можуть порівнюватися як однакові, так і неоднакові дії або стани. Реальні підрядні порівняльні речення, що репрезентують порівняння однакових дій або станів, супроводжуються такими ад'юнктурами як *wie*, *sowie*, (*so wie*). Дуже часто підрядні порівняльні речення, у яких засобом вираження порівняння є сполучник *wie*, мають у складі головного речення прислівники *so*, *ebenso*, *genauso*, *geradeso*, що виконують функцію корелятивів, наприклад:

✓ *Der Stadt, ein Gremium der dreißig reichsten und angesehensten Großbürger und Adligen von Grasse, in ihrer Mehrzahl aufgeklärte und antiklerikale Herren, die den Bischof bisher einen guten Mann hatten sein lassen und aus den Klöstern und Abteien am liebsten Warenlager oder Fabriken gemacht hätten - die stolzen, mächtigen Herren des Stadtrats ließen sich in ihrer Not herbei, Monseigneur den Bischof in einer unterwürfig abgefaßten Petition zu bitten, er möge das mädchenmordende Monster, dessen die weltliche Macht nicht habhaft werden könne, verfluchen und mit Bann belegen, **ebenso, wie es sein erlauchter Vorgänger im Jahre 1708 mit den entsetzlichen Heuschrecken gemacht habe**, die damals das Land bedrohten* [107, с. 239].

✓ *Aber er wollte davon nichts wissen und sagte: «Nein, bei einer anderen jungen Dame, die **geradeso** brünett ist, **wie Fräulein Hulda blond ist**»;*

*Wenn man sich vor seinem Vater **so** fürchtet, **wie ich mich gefürchtet habe**, dann fürchtet man sich nicht so sehr vor Gott* [108, с. 9, 367].

У наведених прикладах *so* по-перше не є членом речення; по-друге між ним та з будь-яким іншим членом головного речення відсутній синтаксичний зв'язок, а по-третє *so* не виступає як прислівниковий займенник. Виходячи з вище перерахованого, можна з впевненістю сказати, що *so* у даних реченнях виконує функцію корелята лише умовно. У таких випадках *so* також виступає

службовим словом та робить головне речення несамоостійним. Представлене вище *so* є омонімом вказівного прислівникового займенника *so*.

Якщо говорити про реальні підрядні порівняльні речення, які репрезентують порівняння неоднакових дій або станів, то вони супроводжуються ад'юнктором *als*. Зазвичай речення такого типу, у головному реченні у функції корелята, можуть мати як прислівник *anders*, так і прикметник/прислівник вищого ступеня, наприклад:

✓ *Ein Wetterumschlag war freilich eingetreten, ein andauern der Nordwest trieb Wolkenmassen heran, und das Meer schäumte mächtig, aber Regen und Kälte fehlten **noch schöner, als sie vorher bei Sonnenschein und stiller See gewesen waren**;*

*Sprang sie dann schließlich von der Schaukel ab, so begleitete sie die beiden Mädchen bis an die Bank vor dem Schulhause und erzählte, wenn sie dasaßen den alsbald hinzukommenden Jahnke vor ihrem Leben in Kessin, das halb hanseatisch und halb skandinavisch und jedenfalls **sehr anders als in Schwantikow und Hohen-Cremmen sei** [108, с. 171, 186].*

✓ *Und dann wieder duftender Siegellack, parfümiertes Briefpapier, nach Rosenöl riechende Liebestinte, Schreibmappen aus spanischem Leder, Federhalter aus weißem Sandelholz, Kästchen und Truhen aus Zedernholz, Potpourris und Schalen für Blütenblätter, Weihrauchbehälter aus Messing, Flakons und Tiegelchen aus Kristall mit geschliffenen Stöpseln aus Bernstein, riechende Handschuhe, Taschentücher, mit Muskatblüte gefüllte Nähnadelkissen und moschusbedampfte Tapeten, die ein Zimmer **länger als einhundert Jahre mit Duft erfüllen konnten**;*

*Und **anders als damals** half hier kein Schrei, der ihn erwache ließe und befreite, und half keine Flucht zurück in die gute, warme, rettende Welt [107, с. 57–58, 292].*

Потрібно також зважати на те, що зміст реальних підрядних порівняльних речень можна виразити синонімічними засобами у рамках елементарного речення лише за тієї умови, якщо дані засоби будуть

вводиться простими сполучниками. Якщо синонімічні засоби виражаються через парні сполучники, то обставини порівняння можуть замінити підрядні порівняльні речення тільки у тому разі, якщо предмети, які порівнюються в головному і підрядному реченні (в тому, що порівнюються) співпадають.

Але якщо порівнювані предмети в обох частинах речення при парних сполучниках не співпадають, сприймання підрядного порівняльного речення як простого компонента головного, в принципі, неможливе.

А тепер розглянемо більш складніший та цікавіший вид порівнянь – ірреальні порівняння. Для початку, напевно, варто відмітити, що таке ірреальність, на чому ґрунтується ірреальне порівняння та у чому суть ірреальних порівняльних речень.

Під ірреальністю О. С. Ахманова розуміє умовну конструкцію, яка репрезентує зміст висловлювання таким, що суперечить реальній дійсності [93, с. 185].

Ірреальне порівняння базується на образно-асоціативних уявленнях вигаданих уподібнених явищ. Дуже часто у художніх текстах вживають саме метафоричне ірреальне порівняння, яке у вираженні члена речення обумовлює та спричинює заміну прямої назви дії, обставини, предмета, ознаки назвою переносною (опосередкованою). Цієї метафоричної назви достатньо, щоб одразу отримати не тільки яскраву характеристику, а й конкретне уявлення про сам порівнюваний предмети або/чи його ознаку [67, с. 183–189], наприклад:

✓ Im Erwachen schlug er um sich, **als ob er den unriechbaren Nebel vertreiben müsse**, der ihn ersticken wollte [107, с. 163].

✓ Das ist ja, **als ob es irgendein Don Juan oder Herzensbrecher gesprochen hätte** [108, с. 194].

Ірреальні підрядні порівняльні речення виражають, насамперед, надумане, нереальне, умовне, а інколи, навіть, і фантастичне порівняння. Такого виду компаративність вводиться сполучниками *als*, *als ob*, *als wenn*, *wie wenn*. Часовими формами у нереальних порівняльних реченнях, які

вводяться вище перерахованими сполучниками дуже часто та переважно є форми *Konjunktiv*. *Konjunktiv* свідчить про оцінку того, що відбувається як потенційного або, навіть, ірреального, існування якого ще точно не визначено.

Різні форми *Konjunktiv*, а їх є у німецькій мові шість:

<i>Konjunktiv I</i>	<i>Konjunktiv II</i>	<i>Perfekt Konjunktiv</i>
<i>Plusquamperfekt Konjunktiv</i>	<i>Futurum I Konjunktiv</i>	<i>Futurum II Konjunktiv</i>

Вони позначають різний ступінь ірреальності (припущення, сумнів, цілковиту нереальність). До *Konjunktiv* можна також умовно додати дві описові форми: *Konditionalis I* та *Konditionalis II*. Використовуючи дані форми дуже важливо дотримуватися правил узгодження часів.

Якщо дія у підрядному та головному реченні відбувається одночасно, то у підрядному реченні вживаються *Präteritum Konjunktiv* або рідше *Präsens Konjunktiv*.

Одночасність:	
<i>Präsens Konjunktiv</i>	<i>Präteritum Konjunktiv</i>
<i>Rollo kam dann wohl und legte sich vor sie hin auf den Kaminteppeich, als ob er sagen wolle: «Muß nur mal wieder nach dir sehen; ein anderer tut's doch nicht» [108, с. 162].</i> <i>Er schüttelte den Korb mit</i>	<i>Ihr war, als ob ihr das Herz stillstände; sie konnte nicht rufen und in diesem Augenblick huschte was an ihr vorbei, und die nach dem Flur hinausführende Tür sprang auf [108, с. 116].</i>

<i>ausgestreckter Hand und schrie «Duziduzi», um das Kind zum Schweigen zu bringen, aber es brüllte nur noch lauter und wurde ganz blau im Gesicht und sah aus, als wolle es vor Brüllen zerplatzen;</i> <i>Er sah aus, als habe er es nicht nötig zu prunken [107, с. 23, 200].</i>	
--	--

Але якщо дія у підрядному реченні передує дії, що відбулася у головному реченні, то у підрядному реченні, щоб виразити попередність вживаються такі часові форми як *Plusquamperfekt Konjunktiv* і рідше *Perfekt Konjunktiv*, наприклад:

✓ ***Perfekt Konjunktiv:*** *Nun siehst du, Mama, du schweigst **und siehst aus, als ob ich etwas besonders Unpassendes gesagt hätte** [108, с. 40].*

*Ihm komme so vor, sagte er, als sei das Fett jetzt womöglich zu heiß geworden; er glaube fast, man könne demnächst absehen; **er habe es irgendwie im Gefühl, als sei der Alkohol im Alambic jetzt verdunstet** [107, с. 215].*

Серед порівняльних речень мають місце і підрядні порівняльні речення наступності, коли дія підрядного речення слідує за дією, яка відбулась у головному реченні. Реалізаційними часовими формами є *Konditionalis I* та *Futurum I*.

Для того, щоб виразити ірреальну наступність у підрядному порівняльному реченні у німецькій мові, найчастіше використовують сполучник *als dass*, а у головному реченні даному сполучнику передує прикметник у ступені *Positiv* з підсилюючою часткою *genug* або *zu*.

Якщо присудок у головному реченні стоїть у *Präsens Indikativ*, то у підрядній частині речення вживається *Präteritum Konjunktiv*, але якщо дія у головному реченні відбувається у минулому, тобто присудок стоїть у

Präteritum/Perfekt Indikativ, то у підрядному реченні вживається *Plusquamperfekt Konjunktiv* [24, с. 109–116].

Також спостерігається така тенденція, яка полягає в тому, що Теодор Фонтане і Патрік Зюскінд у підрядних порівняльних реченнях надають перевагу *Präsens/Präteritum/Perfekt Konjunktiv* і фактично ніколи не вживають *Plusquamperfekt Konjunktiv*, можливо для того, щоб не ускладнювати шлях читачеві до розуміння сказаного.

У німецькій мові є ще один вид підрядних речень, який насичений ірреальною модальністю. Мова йде про підрядні присудкові речення, мета яких уточнити присудок, який був вжитий у головному реченні, оскільки він дуже часто буває формальним, в той час як вся важлива інформація, яку хоче передати мовець, знаходиться у підрядному реченні, наприклад:

✓ *Du tust, als ob es ein Wunder wäre* [108, с. 300].

✓ *Es schien, als sei dieser Mensch seines Lebens derart müde, daß er nicht einmal mehr die letzten Stunden davon in wachem Zustand miterleben wollte* [107, с. 278].

Як і в складнопідрядних реченнях з підрядним присудком, у порівняльних реченнях головна інформація також може бути зосереджена саме у підрядній частині речення, наприклад:

✓ *Mir ist, als hätte Gott Sie mir geschickt* [108, с. 177].

✓ *Es war, als sei dieser Ort schon zu oft erobert und wieder entsetzt worden, als sei er es müde, künftigen Eindringligen noch ersthafte Widerstand entgegenzusetzen – aber nicht aus Schwäche, sondern aus Lässigkeit oder sogar aus einem Gefühl vom Stärke* [107, с. 200].

Такі підрядні речення репрезентують так званий *ірреальний стан*, а головне речення фактично завжди є асемантичним. Зазвичай, такі порівняльні підрядні речення виокремлюють, навіть, в окремий тип, наприклад:

✓ *Gnädigste Frau tun ja, als ob es ein Weltwunder wäre* [108, с. 253].

✓ *Es war, als schliefen die Dinge nur, weil es dunkel war, und als würden sie morgen wieder lebendig* [107, с. 86–87].

Вживання *Indikativ* у даних реченнях не принципово, оскільки в домінуючих структурах з ад'юнктором *als Indikativ*, в принципі, не зустрічається. У таких реченнях, які вводяться сполучниками *als ob, als wenn, wie wenn, Indikativ* не редукує ірреальної модальності, яка окреслюється однозначним, лексично-насиченим сполучником *als ob*. Нейтралізація способу у структурах, які ми розглядаємо, як і в інших складнопідрядних реченнях здійснюється за рахунок того, що з'являються немарковані форми. Таким чином, виникає значення ірреального стану, який проявляється особливо виразно у тих випадках, якщо у головному реченні вжитий *Dativ*. Ірреальний стан, як правило, належить тому, про кого йдеться у головному реченні [18, с. 57–60], наприклад:

✓ *Es war ihr, als wandle sie eine Ohnmacht an;*

Hier ist mir, als ob ich in meinem ganzen Leben nicht mehr lachen könnte und überhaupt nie gelacht hätte, aber du weißt doch, wie gerne ich lache [108, с. 260, 347].

Не менш важливий у ірреальних підрядних порівняльних реченнях є порядок слів, тому що у тих реченнях, у яких засобом вираження компаративних відношень є ад'юнктор *als*, порядок слів цілком інший, ніж у сполучникових підрядних реченнях, які вводяться сполучниками *als ob, als dass, wie wenn*. У тих підрядних реченнях, де сполучником є *als*, повинен бути такий порядок слів:

als → змінювана частина присудка (в умовному стані) → підмет →
другорядні члени речення → незмінювана частина присудка (у тому
випадку, якщо вона є)

Наприклад: *Und wenn er uns dann in große Aufregung versetzt und manchen auch wohl geängstigt hatte, dann war es mit einem Male wieder, als |*

habe | er | sich über alle die Leichtgläubigen bloß | mokieren wollen [108, с. 224].

Es war, als | besitze | der Mann | zehntausend unsichtbare Hände, als habe er jeden der zehntausend Menschen, die ihn umgaben, die Hand aufs Geschlecht gelegt und liebkooste es auf just jene Weise, die jeder einzelne, ob Mann oder Frau in seinen geheimsten Phantasien am stärksten begehrte [107, с. 288].

Під час перекладу такого типу висловлювань завжди потрібно зважати на порядок слів, непрямий у ірреальних підрядних порівняльних реченнях і звичайний у реальних реченнях, оскільки ад'юнктор *als* є засобом вираження компаративних відношень як і в реальних підрядних порівняльних реченнях, так і в ірреальних підрядних порівняльних реченнях. Не менш важливим є врахування умови речення: *Konjunktiv* в ірреальних підрядних порівняльних реченнях та *Indikativ* у реальних. Чому це так важливо, тому що у першому випадку *als* перекладається – «нібито, наче», а у другому – «чим».

Іноді зміст ірреальних підрядних порівняльних речень може виражатися синонімічними засобами, як предикативним визначенням із семантикою порівняння, так і обставиною способу дії, а інколи і у формі дієприкметникової групи, у головному реченні. Таку тенденцію можна спостерігати у тому випадку, якщо предмети порівняння збігаються, і якщо присудок у порівняльному реченні можна виразити у формі прикметника, дієприкметника чи іменника.

Таким чином, ступінь, ірреальності знижується, тому що ад'юнктором у реченні виступає *wie*, яке, як правило, презентує просте порівняння. Виходячи з вище сказаного, ірреальність виражається лише семантичними засобами:

- ірреальністю самого змісту порівняльного комплексу;
- неймовірністю реального зв'язку між обома членами компаративності.

Але якщо брати до уваги складнішу будову обставинного ірреального порівняльного речення, то його, в принципі, не можна виразити

синонімічними засобами у середині головного речення, навіть у тому випадку, якщо порівнюваний компонент головного і підрядного речення збігається.

Отже, ірреальні порівняльні речення можна класифікувати як синтаксичну конструкцію, яка представляє щось фантастичне, неймовірне та навіть надумане. Такого типу речення є також окремою синтаксичною формою у системі засобів зображення мовної картини ірреального. У сучасній німецькій мові для передачі та реалізації ірреального порівняння основним синтаксичним засобом є система формальних моделей зі спільною семантикою ірреального порівняння. Головним структурним та семантичним компонентом даних моделей здебільшого слугує присудок у *Konjunktiv II*.

Синтаксичним структурам з *Konjunktiv I* та *Konjunktiv II*, які виражають ірреальне порівняння властиве конкретне когнітивне та комунікативно-прагматичне навантаження, а їхнє головне завдання полягає у реалізації певних думок та мотивів мовця.

У дослідженні роману Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» було помічено часте вживання довгих елементарних речень при значній складності складнопідрядних порівняльних речень. Можливо, автор використовує такого формату речення для того, щоб розширити зміст повідомлення. Великого розміру ірреальні складнопідрядні порівняльні речення є не чим іншим як наслідком дуже вже натуралістичних описів, авторських роздумів та відступів.

Як не дивно, але такої тенденції у романі Теодора Фонтане «*Effi Briest*» виявлено не було, можливо тому, що більшу частину роману складають діалоги між персонажами, а не описи та роздуми. Ірреальні складнопідрядні речення були короткі з не розширеною підрядною частиною. Здебільшого автор роману використовував також *Konjunktiv II*.

2.4. Метафоричне вживання порівнянь

У теоретичній частині нашої роботи ми вже згадували про те, що сам стилістичний засіб – метафору, слід розуміти як еліптичне порівняння, в основі якого лежить демонстрація подібності. Про близькість метафори та порівняння свідчать чимало досліджень. Британсько-американський філософ Макс Блек казав, що відмінність порівняння від метафори полягає лише у формі, чи точніше кажучи у його структурі. Якщо говорити про порівняння, то подібність, яку воно демонструє, стверджується, а у разі метафори подібність лише мається на увазі.

М. Блек також переконаний, що метафоричну конструкцію не можна вважати лише простим заміщенням порівняння, чи будь-якого іншого різновиду прямого ствердження, оскільки дана конструкція має власні переваги та можливості [81, с. 153–172].

Метафоричне порівняння можна вважати «трирівневим», оскільки складний взаємозв'язок між вживаним словом, позначуваним ним предметом і художнім образом, який при цьому створюється, спричиняє досить колосальну гаму складних асоціацій та різноманітних відтінків значення.

Також хочемо підкреслити, що порівняння такого типу базуються на метафоричній основі, ціль якої створити особливу образність, в якій втілюється, перш за все, художній задум автора.

Метафоричне порівняння є, насправді, досить-таки неочікуваним. Як правило, воно одразу привертає увагу читача своєю неординарністю. Метафоричні порівняння, як виявилось, є характерними і для роману Патріка Зюскінда, і для роману Теодора Фонтане, хоча тематика романів досить різна.

На нашу думку, одразу варто дати відповідь на запитання: у чому відмінність образної метафори від метафоричного порівняння? Метафора за своєю природою досить лаконічна, але вона характеризується також і відсутністю «рухливості», зокрема субстантивованої частини, відсутністю

обґрунтувань мотивів оцінки, пояснень, модифікаторів та уточнень, наприклад:

✓ *Aus den Kaminen stank **der Schwefel**, aus den Gerbereien stanken **die ätzenden Laugen**, aus den Schlachthöfen stank **das geronnene Blut*** [P. Süskind «Das Parfum», S. 5].

Порівняно з метафорою метафоричному порівнянню, навпаки притаманна синтаксична рухливість, а також цілковита сумісність з предикативами різних значень. Основою такого порівняння є співвідношення явищ та предметів, які не підвладні прямому та однозначному осмисленню.

Розуміння метафоричного порівняння можливо перш за все на лінгвопоетичному рівні, оскільки саме на ньому на передній план висувається створення художнього образу, який демонструє уявлення автора. Для такого різновиду порівняння характерно також поширеність, наявність інтенсифікуючих, уточнюючих та обставинних модифікаторів, наприклад:

✓ *Frau von Briest aber, die unter Umständen auch unkonventionell sein konnte, hielt plötzlich die schon forteilende Effi zurück, warf einen Blick auf das jugendlich reizende Geschöpf, das, noch erhitzt von der Aufregung des Spiels, **wie ein Bild frischesten Leben von ihr stand**, und sagte beinahe vertraulich...* [108, с. 20].

✓ *Das Gelände des Friedhofs lag **wie ein zerbombtes Schlachtfeld vor ihm**, zerwühlt, zerfuhrt, von Gräben durchzogen, von Schädeln und Gebeinen übersät, ohne Baum, Strauch oder Grashalm, eine Schutthalde des Todes* [107, с. 302–303].

Нами було також помічено, що досить часто співставлення репрезентуються у формі порівняльно звороту, який і так за своєю природою додає висловлюванню неабияку експресію, наприклад:

✓ *Der sorgte für Effi **wie eine kleine Vorsehung**, und sie wußte es ihm auch Dank* [108, с. 160].

✓ ...von einem Waldbrand, den er dabei um ein Haar entfacht und der dann wohl die gesamte Provence, in Brand gesteckt hätte, so sicher **wie das Amen in der Kirche**, denn es ging ein scharfer Mistral... [107, с. 120].

Для стилістичного засобу – порівняння у художній мові відведена неабияка роль, оскільки саме воно фактично цілком і повністю виражає пояснення через відтінки, контраст та паралелі. У романі зустрічаються метафоричні порівняння, які описують внутрішній світ героїв та характеризують їхню зовнішність. Композиційно-мовна роль компаративних конструкцій у тексті пов'язана з тим, яку роль відіграють порівняння як компоненти тексту. Метафоричне порівняння стає компонентом цілої мовної композиції тексту наряду з іншими компонентами. Водночас з цим метафоричне порівняння можна вважати компонентом суб'єктивованого оповідання, оскільки дана конструкція використовується також для передачі точки зору персонажів.

Описуючи внутрішній стан персонажів роману, зокрема, і головної героїні Еффі, Теодор Фонтане використав такі метафоричні порівняння: *So gut es ihr ging, sie fühlte sich trotzdem **wie in einer fremden Welt***;

*Als sie bis an das Ende dieses Ganges gekommen, sah sie zur Rechten einen frisch aufgeworfenen Sandhügel, mit vier, fünf Kränzen darauf, und dicht daneben eine schon außerhalb der Baumreihe stehende Bank, darauf die gute, robuste Person saß, die an der Seite der Hauswirtin dem Sarge der verwitweten Registratorin **als letzte Leidtragende gefolgt war***;

*Aber er hatte lange genug gelebt, um zu wissen, daß alle Zeichen trügen und daß wir in unserer Eifersucht, trotz ihrer hundert Augen, oft noch mehr in die Irre gehen **als in der Blindheit unseres Vertrauens*** [108, с. 140, 173, 297].

У романі Патріка Зюськінда дуже часто зустрічаються метафори з яскраво вираженою оцінною семантикою, наприклад:

✓ Ein anderes Parfum aus seinem Arsenal war **ein mitleiderregender Duft**, der sich bei Frauen mittleren und höheren Alters bewährte [107, с. 221].

Даючи опис внутрішньому стану протагоніста Гренуя, Патрік Зюськінд використав такі метафоричні порівняння: *Ihm schlug das herrschende Duftgemisch wie eine Faust ins Gesicht, machte ihn, je nach Konstitution, exaltiert oder benommen, verwirrte in jedem Falle seine Sinne derart, daß er oft nicht mehr wußte, weshalb er überhaupt gekommen war;*

Er öffnete die Jalousie, und sein Körper tauchte bis herab zu den Knien ins Abendlicht und glühte auch wie eine abgebrannte glosende Fackel;

Und dann habe er sich mit dem Inhalt dieses Fläschchens über und über besprenkelt und sei mit einem Mal von Schönheit übergossen gewesen wie von strahlendem Feuer [107, с. 58, 80, 303–304].

Характеризуючи головного героя, Патрік Зюськінд використав таке метафоричне порівняння: *Grenouille wirkte damit – auch wenn er unrasiert, finsterer Miene und bemäntelt auftrat – wie ein armer, blasser Bub in einem abgewetzten Jäckchen, dem geholfen werden mußte* [107, с. 221].

У романі Теодора Фонтане ми зустріли також не менш цікавий вид метафоричних порівнянь як зооморфні. Такі порівняння ґрунтуються на зіставленні суб'єкта – істота/неістота і об'єкта – тварини, модулем при такому зіставленні є зооморфне уявлення, основою якого виступає, безпосередньо, система конотацій та асоціацій, які пов'язані у свідомості носіїв мови з конкретною твариною, наприклад:

✓ *Und nun schickt er mir das Kind, weil er einer Ministerin nichts abschlagen kann, und ehe er das Kind schickt, und richtet er's ab wie einen Papagei und bringt ihm die Phrase bei ' wenn ich darf* [108, с. 452].

У досліджуваних романах було знайдено та виокремлено ще такі метафоричні порівняння, наприклад:

✓ *Er verlangte von mir, ich solle das alles als Alten-Weiber-Unsinn ansehen und darüber lachen, aber mit einemmal schien er doch auch wieder selber daran zu glauben und stellte mir zugleich die sonderbare Zumutung, einen solchen Hausspuk als etwas Vornehmes oder Altadliges anzusehen* [108, с. 158].

✓ *Draußen war irgendeine Tageszeit, meistens die beginnende oder die endende Nacht, aber selbst bei Mitternacht stach ihm die Helligkeit des Sternenlichts wie Nageln in die Augen* [108, с. 159–160].

Усі компаративні конструкції можна поділити на експліцитні та імпліцитні (типізовані/нетипізовані). Такий поділ дозволяє охопити усі типи порівнянь, тому його можна вважати загальним, універсальним, всеохоплюючим. Експліцитне/імпліцитне вираження порівняння, що під цими словами розуміється?

- **Експліцитні компаративні конструкції** – це прямо і не опосередковано виражені порівняння, які характеризуються наявністю синтаксичної прив'язки *wie/als*, а також носять вербальне вираження у синтаксичній конструкції компаративної конструкції.

- **Імпліцитні компаративні конструкції** – це опосередковано виражені, внутрішні порівняння, у яких відсутня будь-яка синтаксична прив'язка. Іншими словами під імпліцитністю розуміється нерозкритість плану вираження елементів порівняння.

Порівняно з експліцитними порівняннями імпліцитні у творах Патріка Зюскінда та Теодора Фонтане зустрічаються рідше, про те є досить цікаві приклади, наприклад:

✓ *Ich **armes kleines Ding**, wie du mich verwöhnst;*

*Aber ich kenne dich recht gut; du bist eigentlich, wie der Schwantikower Onkel mal sagte, **ein Zärtlichkeitsmensch** und unterm Liebesstern geboren, und Onkel Belling hatte ganz recht, als er das sagte;*

*Crampas, **ein guter Causeur**, erzählte dann Kriegs- und Regimentsgeschichten, auch Anekdoten und kleiner Charakterzügen von Innstetten, der mit seinem Ernst und seiner Zugeknöpftheit in den übermütigen Kreis der Kameraden nie recht hineingepaßt habe, so daß er eigentlich immer mehr respektiert als geliebt worden sei* [108, с. 82, 208, 223].

✓ *Der Menschenduft ist immer **ein fleischlicher Duft** – also ein **sündiger Duft**;*

Es lebte in sich selbst verkapselt, und wartete auf bessere Zeiten;

Daß jenes weiße Getränk, welches Madame Gaillard allmorgendlich ihren Zöglingen verabreichte, durchweg als Milch bezeichnet wurde, wo es doch nach Grenouilles Empfinden jeden Morgen durchaus anders roch und schmeckte, je nachdem wie warm es war, von welcher Kuh es stammte, was diese Kuh gefressen hatte, wieviel Rahm man ihm belassen hatte und so fort... [107, с. 20, 28, 32].

Отже, у творах словесно-художньої творчості компаративна конструкція ґрунтується на метафоричному зміщенні. Інколи важко відрізнити де порівняння, а де образна метафора, оскільки порівняння не обмежується прямими значення слів, воно стало такою ж багатоплановою та багатогранною семантичною структурою. Створюючи фігуру порівняння в складі художньої словесної творчості, автор вбачає художню ознаку, яка властива його творчій уяві.

Кожне сказане слово письменників несе у собі їхнє світобачення та світосприйняття, які зумовлені національною свідомістю. Метафоричні порівняння, які ми дослідили у романах, свідчать про досвід та самобутність німецького народу, про його матеріальну і духовну культуру. Хочемо також відмітити, що більшість порівнянь у романі як Патріка Зюскінда, так і Теодора Фонтане несуть негативний характер, що, припущено, пов'язано з їхнім стилем написання або ж з самою тематикою романів.

2.5. Зіставний аналіз засобів вираження концепту «порівняння» у романах Патріка Зюскінда «Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders» та Теодора Фонтане «Effi Briest»

Аналізуючи твори німецької художньої літератури, які були написані в XIX та XX століттях, а саме роман Теодора Фонтане «*Effi Briest*» (1894) та роман Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» (1985), було відібрано методом суцільної вибірки 871 речення, яке містило той чи інший стилістичний засіб порівняння. Теоретичною базою для нашого

дослідження слугували праці таких науковців, як Арутюнова Н. Д., Гальперін І. Р., Романова Н. Л., Черемісіна М. І., Мацько Л. І., Потебня О. О., Селіванова О. О. та інші.

Порівняння та порівняльні конструкції ми розглядали як мовну модель, структура якої складається з трьох компонентів:

1. **суб'єкт порівняння** → предмети/явища, ознаки яких ми розкриваємо чи пізнаємо через інші;
2. **об'єкт порівняння** → предмети/явища, які володіють яскраво вираженими і нам відомими ознаками;
3. **основа порівняння** → ряд ознак, за допомогою яких, власне і здійснюється процес порівняння. Дані ознаки, що закладені в основі порівняння, можуть не завжди бути вербалізовані в деяких структурних типах компаративних конструкцій, але тим не менш зрозумілі з контексту.

Названі три елементи (*суб'єкт – об'єкт – основа порівняння*) вважаються більшістю лінгвістів основними компонентами компаративної конструкції, але деякі учені все ж таки наполягають, що до цієї ланки варто додати і четвертий компонент: **засіб зв'язку компаративних відношень**. Існує думка, що саме показник компаративних відношень відіграє важливу та вирішальну роль у реалізації компаративного змісту в чотириелементній моделі, тобто коли йдеться про експліцитне порівняння. Але якщо мова йде про триелементну модель порівняння, тобто імпліцитне порівняння, то для характеристики буде достатньо три вище названих компоненти. Оскільки ми досліджували і імпліцитні, і експліцитні порівняння, ми не нехтували четвертим компонентом.

Категорія порівняння може бути вербалізована синтаксичними, лексичними та морфологічними одиницями. Кількісне співвідношення засобів вираження компаративних відношень та частота їх використання представлена у таблиці нижче:

таблиця 2.1

Засоби реалізації категорії порівняння та частота їх вживання

у романах Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» та
Теодора Фонтане «*Effi Briest*»

Засоби вираження компаратив них відношень	Синтаксичні	Лексичні	Морфологіч ні	Загальна кількість
Кількість	582 (67%)	93 (11%)	196 (22%)	871 (100%)
Приклади	<i>Ich habe Sie immer für einen anständige Menschen gehalten, und nun sagen Sie so was wie das da von Kikeriki</i> [108, c. 284]; <i>Als ihm das klargeworden war, schrie er so fürchterlich laut, als würde er bei lebendigem Leibe verbrannt</i> [107, c. 163].	<i>Das sieht dir ähnlich</i> [108, c. 43]; <i>Für sich genommen roch es völlig anders als das erste flacher, unbescholtene r, unvirulenter</i> - denn es fehlte ihm die Komponente des imitierten Menschendufts [107, c. 184].	<i>Die Art und Weise, wie du mit den Dingen umgehst, deine Grobheit, dein primitiver Unverstand zeigen mir, daß du ein Stümper bist, ein barbarischer Stümper und ein lausiger frecher Rotzbengel obendrein</i> [107, c. 102]; <i>Es ist ihm doch noch tiefer gegangen als uns</i> [108, c. 485].	

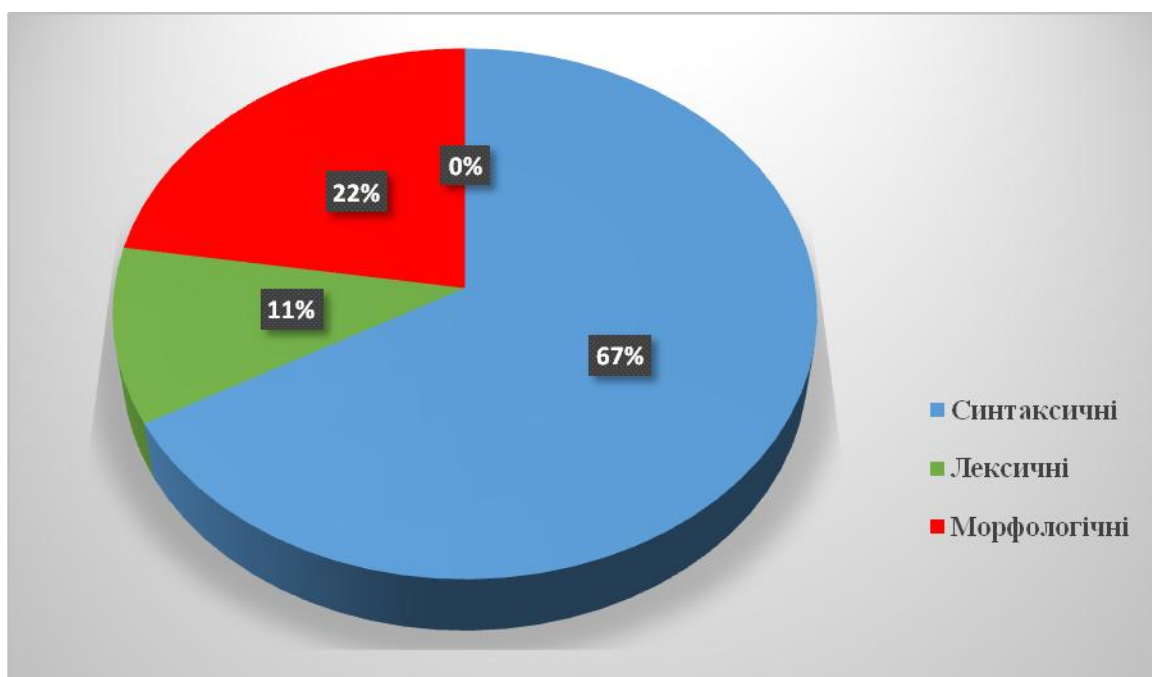

Рис. 2.1 Зіставлення засобів вираження компаративних відношень

Згідно до даних підрахунків (див. табл. 2.1, рис. 2.1) ядром компаративності у аналізованих романах виступають синтаксичні засоби вербалізації компаративних відношень, серед яких було виявлено 582 випадки вживання, що відповідає 67% від загальної кількості вживаних засобів. Морфологічні засоби стоять на другому місці за частотою вживання, було виявлено 196 одиниць, що відповідають 22%. На периферії знаходяться лексичні засоби з кількістю 93 випадків використання, що у відсотковому відношенні становить 11% від загальної кількості випадків вираження порівняння. Що ж до семантики порівняння, то вона може бути передана різноманітними синтаксичними конструкціями, які за своєю природою, точніше кажучи, структурою, є досить неоднорідні та виконують різні функції. До синтаксичних засобів ми віднесли реальні та ірреальні складнопідрядні речення, а також речення з порівняльними зворотами.

Хочемо зауважити, що досліджуючи семантику ірреальних порівнянь, ми помітили, що суб'єктом та об'єктом порівняння можуть бути як окремі слова-поняття, так і граматичні центри двоскладних компонентів

складнопідрядних речень. Основою порівняння у даному випадку є подібність дії, що виконувалась суб'єктом і об'єктом порівняння. Як виявилось, суб'єктом і об'єктом порівнянь у складнопідрядних реченнях виступають як назви осіб та предметів, так і дій, оцінюваних мовцем.

Що ж до морфологічних засобів, які посіли друге місце за частотою вживання, то слід зазначити, що німецькі письменники у порівняльних конструкціях надавали перевагу прикметникам у формі *Komparativ*, але досить багато зустрічалось і у формі *Positiv*. До даних форм вираження компаративності ми віднесли також і орудний відмінок, який автори застосовували для реалізації імпліцитних порівнянь.

Лексичними засобами вираження концепту «порівняння» у нашій роботі вважаються:

- прислівники, які передають різноманітні ступені якості *so, ebenso, genauso*;
- прислівники: *gleichsam, anders*;
- прикметники з такими суфіксами як *-haft; -artig; -förmig; -isch; -ig*;
- прикметники: *ähnlich, gleich, identisch, seidig, vergleichbar, verschieden*;
- похідні від прикметників дієслова: *entsprechen, gleichen, gleichsetzen, identifizieren, vergleichen, differenzieren*;
- іменники: *die Ähnlichkeit, die Gleichheit, die Identität, der Vergleich, die Verschiedenheit*.

А зараз більш детально розглянемо кількість використаних порівнянь кожного із авторів:

таблиця 2.2

Засоби реалізації категорії порівняння у романі Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*»

Засоби вираження компаративних відношень	<i>Синтаксичні</i>	<i>Лексичні</i>	<i>Морфологічні</i>	<i>Загальна кількість</i>
Кількість	290 (67%)	64 (15%)	77 (18%)	431 (100%)
	<i>...wandte sich ab und ging in die hinterste Ecke des Zimmers, als schäme er sich seiner Begeisterung; ...von wo aus er der Länge nach mit dem Gesicht voraus ins Wasser platschte wie in ein weiches Bett [107, с. 5, 108].</i>	<i>Jene Tiere, die er mazerieren wollte, gaben, anders, als die Blüten, ihren Duft nicht klaglos oder nur mit einem stummen Seufzer ab, ...; Du bist ihr ähnlich</i> [107, с. 224, 294].	<i>Er wollte seines Innern sich entäußern, nichts anders, seines Innern, das er für wunderbarer hielt als alles, was die äußere Welt zu bieten hatte; Und der Nebel war, wie gesagt, ein Geruch</i> [107, с. 133, 162].	

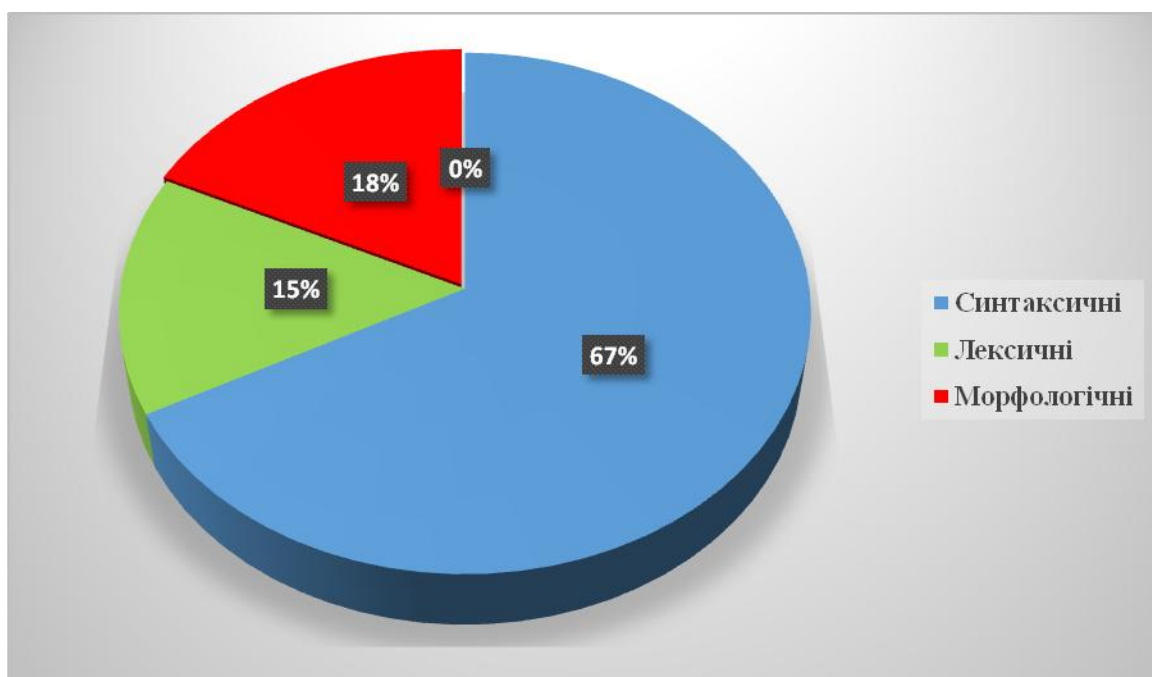

Рис. 2.2 Результати аналізу засобів реалізації категорії порівняння у романі Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*»

З даних **табл. 2.2** та **рис. 2.2** можемо зробити висновок, що ядром функціонально-семантичного поля порівняння у романі Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» є синтаксичні засоби. У ході дослідження виявлено 290 випадків вживання синтаксичних засобів, що становить 67% від загальної кількості випадків вживання засобів реалізації категорії порівняння. Морфологічні засоби становлять 77 одиниць, що відповідає 18% загального вживання вербалізації компаративності. На периферії знаходяться лексичні засоби кількістю 64 одиниці, що у відсотковому відношенні становить 15%.

таблиця 2.3

**Засоби реалізації категорії порівняння у романі Теодора Фонтане
«*Effi Briest*»**

Засоби вираження компаративних відношень	<i>Синтаксичні</i>	<i>Лексичні</i>	<i>Морфологічні</i>	<i>Загальна кількість</i>
Кількість	292 (66%)	29 (7%)	119 (27%)	440 (100%)
Приклади	<i>Sie war noch in Kessin, und doch war ihr zumute, als läge es weit hinter ihr; Die Tage bis zur Abreise vergingen wie im Flug; Immer wie ein Wirbelwind</i> [108, с. 299, 304, 376].	<i>Daß sie wirklich gut sind, will ich nicht gerade behaupten, aber sie sind doch anders als die andern; ja, sie haben gar keine Ähnlichkeit mit der Landbevölkerung hier; Aber doch wieder eine ganz ramassierte Person, ähnlich wie die</i>	<i>Hinter den Rhabarberstaunden; die haben so große Blätter, noch größer als ein Feigenblatt; Spuk ist ein Vorzug, wie Stammbaum und dergleichen...</i> [108, с. 18, 125].	

		<i>Trippelli, nur noch stärker</i> [108, с. 65, 168].		
--	--	--	--	--

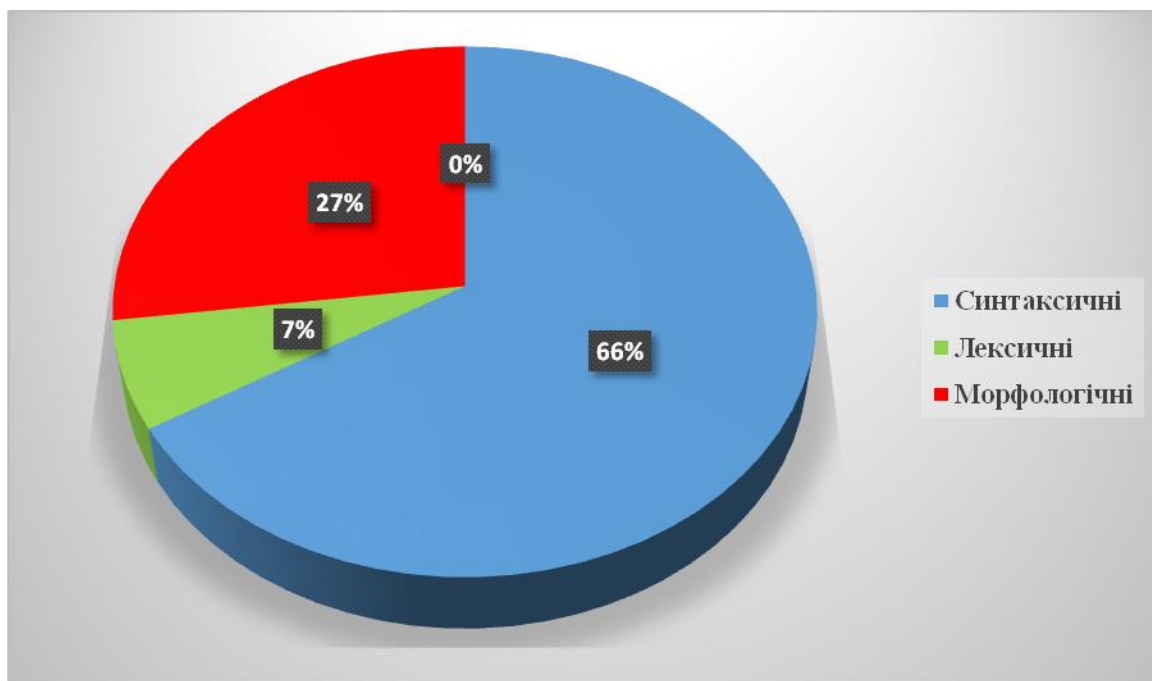

Рис. 2.3 Результати аналізу засобів реалізації категорії порівняння у романі Теодора Фонтане «*Effi Briest*»

Аналізуючи результати підрахунків (див. **табл. 2.3**, **рис. 2.3**), можемо стверджувати, що Теодор Фонтане надавав також перевагу синтаксичним засобам, які становлять 292 одиниці, що відповідають 66% від загальної кількості. Ми помітили, що відносно часто письменник вживав для підсилення висловлювання персонажів порівняльні звороти, які за своєю природою володіють чималою експресивністю, саме за допомогою них автор виражав експресивність та емоційність сказаного. У кількості 119 одиниць, що відповідають 27%, 2 місце за частотою вживання посіли морфологічні засоби. Що ж до лексичних засобів, то ми нарахували 29 випадків вживання, що відповідає 7% від загальної кількості випадків вживання.

Отже, спираючись на результати підрахунків, можна зробити висновок, що як Патрік Зюскінд, так і Теодор Фонтане при написанні романів надавали перевагу синтаксичним та морфологічним засобам вербалізації компаративних відношень у німецькій мові, а також подекуди лексичним. Вибір письменниками порівнянь та різноманітних порівняльних конструкцій не був випадковим, а навпаки вкрай необхідним. Через порівняння автори створили ту атмосферу, в якій діяли їхні персонажі, з художнім присмаком переживань, суджень та апелювання до читача.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

Отже, проведене дослідження романів німецьких письменників свідчить про високу ефективність порівняння як стилістичного засобу в контексті художньої літератури. Кожний компонент семантичної структури порівняльної конструкції можна вважати повноцінним носієм образності. Під образністю варто розуміти властивість художньої мови передавати не тільки логічну інформацію, а й ту, яка підвладна чуттєвому сприйняттю. Індивідуально-авторські порівняння авторів, твори яких ми досліджували, відрізняються оригінальністю, саме тому вони займають провідну роль у створенні системи художніх образів і як наслідок уможливають передачу читачам того особливого бачення світу, яке властиве не лише автору, а й його літературним героям. У своїх компаративних конструкціях Патрік Зюскінд та Теодор Фонтане втілюють характерні ознаки їхнього стилю написання, а саме реалізм, іронічні перетворення, гротеск, різнобічність художньо-образної системи, а також високоінтелектуальне та емотивно-насичене наповнення творів.

Аналізуючи засоби реалізації компаративних відношень у німецькій мові, ми з'ясували, що у досліджуваних романах важливу роль відіграє функціонально-семантичне поле порівняння, яке за своєю структурою є досить різноманітним, а також складає моноцентричне поле, яке містить елементи різних ієрархічних мовних рівнів (синтаксичний, морфологічний, лексичний), ціль яких реалізувати компаративну семантику. Функціонально-семантичне поле компаративності репрезентується ядерними та периферійними компонентами. Незважаючи на те, що виявлені нами засоби вербалізації концепту *«порівняння»* відносяться до різних рівнів, вони взаємодіють один з одним, і як наслідок утворюють умовне поле компаративності, що володіє певною домінантою та ієрархією.

Аналізуючи питання вживання компаративу у порівняльних конструкціях, ми встановили, що домінантою категорії порівняння є морфологічні форми, а точніше кажучи, ступені порівняння прикметників,

що згруповані інваріантною функцією вираження значення подібності та відмінності. Особливість даної форми вербалізації концепту «порівняння» полягають у тому, що за допомогою неї можна виразити досить різні значення, наприклад такі, як значення повної/неповної нерівності та відмінності, значення повної/неповної подібності та рівності, а також значення високого ступеня якості та супервисокого ступеня якості. Враховуючи те, що морфологічні засоби вважаються домінантою поля компаративності, то вся решта засобів відносяться до периферійних.

Щодо вивчення реалізації компаративності у порівняльних реченнях ми з'ясували, що порівняння у синтаксичному аспекті вважається різновидом категорії модальності. Модальність означає відношення висловлювання до об'єктивної дійсності з точки зору мовця. Ірреальні порівняльні речення можна охарактеризувати як синтаксичну конструкцію, яка являє собою дещо неймовірне, фантастичне та навіть надумане. Як виявилось, головним структурним та семантичним компонентом ірреальних речень у досліджуваних романах здебільшого слугує предикат у *Konjunktiv I* та *Konjunktiv II*.

Не менш цікавим питанням виявилось з'ясування метафоричного вживання порівнянь, оскільки через занадто близьке значення метафори та порівняння інколи досить важко було відрізнити порівняння від образної метафори. Ми з'ясували, що підґрунтям для такого типу порівняння є метафорична основа, ціллю якої є створення особливої образності, в якій втілюється, насамперед, художній задум автора. Знайдені нами у романах метафоричні порівняння, свідчать про досвід та самобутність німецького народу, а також про його матеріальну і духовну культуру.

Головним здобутком нашої роботи стало проведення зіставного аналізу засобів вираження концепту «порівняння» у романах Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» та Теодора Фонтане «*Effi Briest*». Результати аналізу показали, що Патрік Зюскінд у своєму романі вжив **431** кількість засобів вираження концепту «порівняння», з них:

- ✓ **синтаксичних** → 290(67%);
- ✓ **лексичних** → 64(15%);
- ✓ **морфологічних** → 77(18%);

Що ж до роману Теодора Фонтане, то ми виявили **440** засобів вираження компаративності, з них:

- ✓ **синтаксичних** → 292(66%);
- ✓ **лексичних** → 29(7%);
- ✓ **морфологічних** → 119(27%);

Використовуючи порівняння у написанні свої творів художньої літератури, німецькі письменники здебільшого надавали перевагу синтаксичним та морфологічним засобам вербалізації компаративних відношень, але й подекуди вживали лексичні.

Досліджуючи дану категорію мови, ми дійшли до висновку, що порівняння, яким власне і володіє кожний етнос, завжди знаходить своє вираження у мові, причому на усіх її рівнях. Порівняння як мовну категорію можна віднести до тих основоположних категорій, які відіграють вирішальну роль у формуванні як національної, так і індивідуальної картини світу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Отже, ми ще раз переконалися в тому, що кожна мова є багатою та багатогранною, а головним її завданням – бути засобом комунікації та обміну інформацією. Усі стилістичні засоби для вираження переживань та емоцій, в тому числі і досліджувані нами порівняння, створюють в мові яскраві відтінки та збагачують її все новими зворотами та висловлюваннями.

Що ж до поставлених завдань на початку нашої роботи, ми дійшли висновку, що дійсно важко дати конкретне визначення стилістичному засобові *«порівняння»*, оскільки кожний мовознавець інтерпретує це поняття по-іншому, але більшість науковців сходяться у думці, що порівняння – це словесний образ, у якому уявлення про предмет, який зображується, конкретизується шляхом співставлення його з іншим предметом, тобто таким, що містить у собі ознаки в більш концентрованому вигляді, які необхідні для передачі якомога точнішого змісту, іншими словами, порівняння називають ще тропеїчною фігурою, у якій мовне зображення предмета, явища, особи чи її дії експлікується через найхарактерніші ознаки, що є повною мірою властивими для інших.

Вивчаючи тлумачення стилістичного засобу *«порівняння»*, ми вирішили також розібратися одразу і у терміні *«порівняльні конструкції»* та з'ясували, що даний термін означає складну лінгвістичну категорію, якій властиві антропоцентричність, прагнення до співставлення через оцінювання віддалених одне від одного явищ дійсності, а також зумовленість суб'єктивним досвідом автора.

Розглядаючи порівняння, як стилістичний засіб, ми з'ясували, що компаративні конструкції у художній літературі використовують і як засіб пізнання, розкриття ознак явищ і предметів, що описуються, і як засіб підсилення емоційності мови. Емоційне та пізнаване значення порівнянь є взаємопов'язані, незважаючи на те, що в деяких випадках вони можуть бути виражені по різному. Також з'ясувалось, що емоційність прямо відповідає

картинній яскравості образу, який був створений за допомогою порівняння, і відповідно в основі емоційного закладене пізнаване.

Вивчаючи категорію порівняння, ми дослідили, що основними елементами порівняльної конструкції є суб'єкт→ *comparandum*, об'єкт→ *comparatum*, та основа→ *tertium comparationis*, але деякі вчені вважають, що все-таки варто до основних елементів додати і засіб вербалізації порівняння, особливо, коли йдеться про експліцитні порівняння.

Компоненти порівняння у художній мові як роману Патріка Зюскінда, так і роману Теодора Фонтане розкривають свої емоційно-експресивні та семантичні можливості, пробуджують широке коло асоціацій, сприяють увиразненню позитивної чи негативної оцінки автора, чим власне і зумовлюють відповідну реакцію читачів. Порівняння має також певну близькість, а точніше кажучи, має тісний зв'язок з ціннісною картиною світу, з уявленнями людини про красиве – гидке, добре – погане, тим самим вводять до структури порівнянь такі складові: оцінність та експресивність. Названі компоненти зумовлюють створення тієї інформації, яка повністю передає художнє бачення дійсності того чи іншого письменника, а також узгоджується з їхніми індивідуальними картинами світу. Зустрічаючись з порівняннями у художній літературі, читачі мають змогу виявити та збагнути світогляд автора, а також його мовний образ.

Засоби вербалізації категорії порівняння у досліджуваній мові базуються на різних рівнях, а саме морфологічному – ступені порівняння, які передають найбільш однозначно значення порівняння, синтаксичному – груп порівняння з *als* і *wie* та складнопідрядних речень та лексичному – складних прикметників та порівняльних фразеологізмів. Як з'ясувалося, домінантою категорії порівняння є морфологічні форми репрезентації компаративності. Хоча це твердження є досить спірним, оскільки деякі учені ставлять питання чи взагалі прикметник у формі *Positiv* можна вважати ступенем, оскільки прикметник використовується в інфінітиві. Групуючи та досліджуючи засоби вербалізації категорії порівняння, ми прийшли до думки, що спектр даних

засобів нічим не поступається спектру української мови, і навіть більш ширший порівняно з англійською мовою.

Досліджуючи речення з наявністю порівняльних конструкцій у романах Патріка Зюскінда «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» та Теодора Фонтане «*Effi Briest*», ми помітили, що вони дещо відрізняються один від одного. У романі Патріка Зюскінда «*Парфумер. Історія одного вбивці*» нами визначено, що найбільша кількість компаративних конструкцій зустрічається у складі складнопідрядних речень з підрядною частиною (у деяких випадках неповною структурою), чого не скажеш про роман Теодора Фонтане «*Еффі Бріст*». Поясненням слугує те, що сам роман на відміну від попереднього, який наповнений описами та роздумами, здебільшого побудований на діалогах, звідки і беруться короткі та неповні речення, а також численна кількість порівняльних зворотів.

На нашу думку, Теодор Фонтане та Патрік Зюскінд досить вміло у своїх романах використовували компаративні конструкції. Зображуючи порівняння, знавці художнього слова підбирали різні варіації сполучників, таких як *wie*, *als*, *als ob*, *als dass*, *wie wenn* та інші, проте були також помічені і безсполучникові порівняння, тому можна стверджувати, що феномен імпліцитності та експліцитності для авторів не новизна.

Проведений зіставний аналіз порівняльних конструкцій у працях німецьких письменників показав, що ядром поля компаративності у даних творах є синтаксичні засоби (порівняльні звороти, реальні та ірреальні складнопідрядні речення) – за кількістю 582 (67%). Другі за чисельністю та частотою вживання є морфологічні засоби вираження концепту «*порівняння*» (ступені порівняння прикметників, орудний відмінок) – 196 (22%). Лексичних засобів було виявлено – 93 (11%), ці засоби вираження компаративності знаходяться на периферії.

З'ясовуючи стилістичну роль порівнянь у художній літературі, ми прийшли до думки, що стилістичне навантаження порівнянь, складається з

двох повноцінних частин – експресивності та емоційної насиченості цілісних образів, які були створені засобами порівняння та асоціативного зіставлення.

У художній мові вище згаданих письменників особливу роль відігравали нові та несподівані порівняння, які, безсумнівно, є досить органічними компонентами художнього тексту і важливими засобами емоційного та естетичного осмислення світу.

На завершення хочемо додати та наголосити, що наше дослідження не перше і не останнє у царині мовознавства, яке було пов'язане з концептом *«порівняння»*, тому що є ще чимало проблем, які очікують на своє розв'язання та потребують урахування логічної природи компаративних відношень. Дані проблеми виникають у зв'язку з дослідженнями змісту порівняльних конструкцій, їх типів, засобів вираження, а також їхньої системної взаємодії та обсягу функціонально-семантичної категорії порівняння.

Вихід за рамки формальної структури порівняльних конструкцій дає змогу більш чіткіше окреслити типи відношень подібності, розрізнити структуру логічного порівняння і структуру його мовної репрезентації, а також можливість уникнути суперечностей у кваліфікації компаративних конструкцій як на семантичному, так і на формально-граматичному рівнях.

RESÜMEE

Das Thema der Masterarbeit heißt «Vergleich als sprachliche Kategorie (auf dem Material der deutschsprachigen Werke der schöngeistigen Literatur)».

Das Ziel der Arbeit besteht in der Analyse der Vergleiche und der Vergleichskonstruktionen in den deutschsprachigen Werken, und auch in der Erkenntnis, inwieweit dieses stilistische Mittel dem Autor sowohl eine umfassende Charakterisierung, als auch die Beschreibung der Fiktionsfiguren in seinem Werk ermöglicht und deren Sprache eine bestimmte Individualität verleiht.

Die Erreichung des Ziels erfordert die Lösung der folgenden Aufgaben:

- der Vergleich als stilistisches Mittel zu beschreiben;
- die Hauptelemente der Vergleichskonstruktionen zu bestimmen;
- die Mittel der Verbalisierung der Vergleichskategorie im Deutschen zu bestimmen;
- die Vergleichskonstruktionen in den Romanen von Patrick Süskind und Theodor Fontane in Betracht zu ziehen;
- die vergleichende Analyse der Vergleichskonstruktionen in den Romanen der deutschen Schriftsteller durchzuführen.

Das Objekt der Erforschung sind die Werke der schöngeistigen Literatur und die Darstellung des Begriffs «Vergleich» auf dem Material der deutschsprachigen Werke des 19. und des 20. Jahrhunderts, des Romans von Patrick Süskind «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» und des Romans von Theodor Fontane «*Effi Briest*».

Der Gegenstand der Masterarbeit umfasst die Ergebnisse der Forschung des Gebrauchs der Vergleiche und der Vergleichskonstruktionen in den Romanen von den deutschen Schriftstellern Patrick Süskind «*Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*» und Theodor Fontane «*Effi Briest*».

871 Sätze, die das stilistische Mittel «*der Vergleich*» enthalten, wurden durch die Analyse ausgewählt. Als theoretische Grundlage unserer Forschung wurden die Werke von solchen Wissenschaftlern als Arutyunova N. D, Galperin I.

R., Romanova N. L., Tscheremisina M. I, Matsko L. I., Potebnja A. O., Selivanova E. E. behandelt.

Die Vergleichskategorie kann durch syntaktische, lexikalische und morphologische Einheiten verbalisiert werden. Das quantitative Verhältnis der Ausdrucksmittel der Vergleichsbeziehungen und die Häufigkeit ihres Gebrauchs sind unten dargestellt:

- syntaktische Mittel → 582 (67%);
- lexikalische Mittel → 93 (11%);
- morphologische Mittel → 196 (22%).

Den Berechnungen nach wurde festgestellt, dass die syntaktischen Mittel der Verbalisierung der Vergleichsbeziehung in den analysierten Romanen als Kern der Vergleichbarkeit auftreten. Es wurden 582 Anwendungsfälle identifiziert, was 67% der Gesamtzahl aller Anwendungsfälle entspricht. Morphologische Mittel stehen in Bezug auf die Verwendungshäufigkeit an zweiter Stelle, es wurden 196 entsprechende Einheiten gefunden, was 22% der Gesamtzahl entspricht.

Die lexikalischen Mittel befinden sich an der Peripherie und die Zahl der Anwendungsfälle fasst 93 ab, und es entspricht 11 % von der Gesamtzahl der Anwendungsfälle der Vergleichsausdrücke.

Die Semantik des Vergleichs kann durch verschiedene syntaktische Konstruktionen vermittelt werden, die aufgrund ihrer Natur, genauer gesagt, ihrer Struktur, eher heterogen sind und unterschiedliche Funktionen erfüllen. Zu den syntaktischen Mitteln gehören reale und irrealer Satzgefüge und auch die Vergleichsausdrücke.

Es sei bezüglich der Verwendungshäufigkeit von morphologischen Mitteln betont werden, dass sie an zweiter Stelle stehen und deutsche Schriftsteller in Vergleichskonstruktionen sowohl die Adjektive in Form von Komparativ, als auch in Form von Positiv bevorzugten.

Stichwörter: die vergleichende Analyse, syntaktische Mittel, morphologische Mittel, lexikalische Mittel, Vergleichskategorie.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Аристотель. Риторика. Античные риторика. Москва : Изд-во МГУ, 1978. 164 с.
- 2) Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования) : уч. пособ. Москва : Наука, 1990. 302 с.
- 3) Арсеньева М. Г. Грамматика немецкого языка : уч. пособ. Санкт-Петербург : Изд-во «Союз», 2002. 480 с.
- 4) Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. Москва : Прогресс, 1990. С. 5–32.
- 5) Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. Львів : Світ. 2003, 432 с.
- 6) Балли Ш. Французская стилистика : уч. пособ. Изд. 2-е. Москва : Изд-во Эдиториал УРСС, 2001. 392 с.
- 7) Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
- 8) Бондарко А. В. О структуре грамматических категорий (отношения оппозиции и неопозитивного различия). *Вопросы языкознания*. 1981. № 6. С. 17–28.
- 9) Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии : пособие. Санкт-Петербург, 1983. 208 с.
- 10) Бэн А. Стилистика и теория устной и письменной речи : уч. пособ. Москва, 1986. 293 с.
- 11) Вакарюк Л. В. Сравнения и Метафора. *Studia Methodologica*. Тернопіль, 2002. Вип. 10. С. 46–50.
- 12) Вакарюк Л. В. Сущность сравнения как лингвистического явления. *Studia Methodologica*. Тернопіль, 2001. Вип. 9. С. 54–57.
- 13) Варшавская А. И. Языковые единицы и отношения совместности : пособие. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2008. 325 с.
- 14) Вільчинська Т. Структурно-стилістичні особливості порівняльних конструкцій як механізму інтерпретації мовної картини світу у

поетичному ідіолекті Т. Шевченка. *Збірник наукових праць ЧНУ. Сер. Слов'янська філологія*. 2009. С. 349–354.

15) Гальперин И. Р. Стилистика английского языка : уч. пособ. Москва : Изд. 3-е. Высшая школа, 1981. 316 с.

16) Голюк Я. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту : автореф. дис. канд. філ. наук: 10. 02. 01. Київ, 1996. 38 с.

17) Грипас О. Ю. Структура суб'єкта й об'єкта порівняння в українських компаративних конструкціях. *Studia philologica*. 2017. Вип. 9. Суми. С. 35–40.

18) Гулыга Е. В. Теория сложноподчиненного предложения в современном немецком языке. Москва : Высшая школа, 1971. 206 с.

19) Гулыга Е. В., Шендельс Е. И. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке. Москва : Изд-во «Просвещение», 1969. 184 с.

20) Дикарева Л. Ю. Порівняння, метафора й метаморфоза як основні способи інтерпретації дійсності лінгвосеміотичний аспект (на матеріалі художньої прози М. Гоголя та М. Булгакова). *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. II Міжнар. наук. конгресу SMART SOCIETY 2019. Київ : КНЕУ, 2019. С. 122–126.

21) Дробаха Л. В. Зіставний аналіз метафоричних вживань антропонімів в індоєвропейських мовах. Aktualne problemy w współczesnej nauki / Актуальные вопросы в современной науке. Часть 5. Варшава, 2013. С. 37–43.

22) Дробаха Л. В. Мовні характеристики людини через призму конотації (зіставний аспект). *Science and Education a new Dimension. Philology*. V (36). Issue: 136, 2017. С. 21–24.

23) Дробаха Л. В. Образне народне бачення у мовних системах (на матеріалі назв птахів в українській, німецькій, російській та англійській мовах). *Національні мови і культури в їх специфіці і взаємодії*. Вип. 5. Т III. Частина перша. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2002. С. 128–136.

24) Дудина Ю. А. Семантические разновидности сравнительных сложноподчиненных предложений. *Межвуз. сб. науч. тр. Елецкий гос. ун-т.* 2003. С. 109–116.

25) Дюжикова Е. А. Метафоры в словосложении (на материале субстантивных композитов современного английского языка). Владивосток : Изд-во Дальневосточного университета, 1990. 154 с.

26) Жерновая О. Р. Структурно-семантические характеристики ядра поля компаративности : автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04 . Нижний-Новгород, 1999. 26 с.

27) Задорожна О. М. Специфіка граматичного вираження порівняльних конструкцій з темпоральною лексикою. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* 2004. № 2 (12). С. 256–260.

28) Заборна М. С. Порівняльні конструкції в системі складного речення української мови : навч.-метод. посіб. Тернопіль, 2001. 28 с.

29) Заборна М. С. Складнопідрядні порівняльні речення в сучасній українській мові : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 1997. 18 с.

30) Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : посібник. Київ : НМКВО, 1991. 400 с.

31) Карман С. Сучасна українська літературна мова : посібник. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.

32) Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу німецької мови : підручник для ВНЗ. Вінниця, 2006. 592 с.

33) Кононенко В. І. Категорія порівняння в лінгвокогнітивному вимірі : постмодерністський художній дискурс. *Українська мова.* 2019, Вип. 3(71). С. 17–28.

34) Коротніцька Т. П. Синтаксично-семантична інтерпретація ірреальних порівняльних речень. *Contemporary issues in philological science : experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine : Conference*

Proceedings of the International research and practice conference, April 28–29. Lublin, 2017. P. 227–230.

35) Коропатницька Т. П. Функціонально-семантичний підхід вивчення порівняння на матеріалі німецької мови. *Fundamental and applied science. Music and life. Philological sciences* : Materials of the X International scientific and practical conference, October 30 – November 7. Sheffield, 2014. Vol. 12. P. 69–73.

36) Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 424 с.

37) Кравець Л. В. Стилїстика української мови : навч. посіб. / за ред. проф. Л. І. Мацько. Львів : Світ, 2004. 199 с.

38) Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту : навч. посіб. Тернопіль, 2005. 416 с.

39) Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики : навч. посіб. Київ : Вид-во Київський університет, 1952. 108 с.

40) Лакофф Дж., Джонсон М. Метафори, которми ми живем. Москва : Изд-во Эдиториал УРСС, 2004. 256 с.

41) Лефтерова О. М. Типи імплікативності і способі її реалізації у тексті. *Концептуальні картини світу: зб. наукових праць*. 2002. № 6. С. 5–10.

42) М'яснянкїна Л. І. Порівняння як лінгвістична категорія. *Українознавець*. 2006. Вип. 1. С 31–34.

43) Магдич О. В. Metaphorischer Gebrauch des Vergleichs. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі* : зб. матеріалів доп. учасн. Всеукр. наук. конф. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2020. С. 251–252.

44) Магдич О. В. Вживання компаративу у порівняльних конструкціях. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства : сучасний дискурс* : зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук. конф. Миколаїв : МЦНД, 2020. С. 85–88.

45) Магдич О. В. Засоби реалізації компаративних відношень у німецькій мові. *Сучасний рух науки* : зб. матеріалів доп. учасн. XI Міжнар. наук.-практ. ін-нет-конф. Дніпро : Міжнар. електр. наук.-практ. журн. WayScience, 2020. С. 405–406.

46) Магдич О. В. Компоненти порівняльної конструкції: предмет порівняння, образ порівняння, основа порівняння. *Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі* : зб. матеріалів доп. учасн. Щорічна наук. конф. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2020. С. 77–80.

47) Магдич О. В. Особливості розмежування метафори та порівняння. *Мова, освіта, культура. Інтеграційні тенденції в сучасному світі* : зб. матеріалів доп. учасн. XVIII Міжнар. студ. Ін-нет-конф. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2020. С. 40–43.

48) Магдич О. В. Порівняння як мовна категорія (на матеріалі німецькомовних художніх творів). *Сучасні проблеми лінгвістики, літературознавства та методики викладання мови і літератури* : зб. матеріалів доп. учасн. Студ. наук. Ін-нет-конф. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2019. С. 43–45.

49) Магдич О. В. Реалізація порівнянь у порівняльних реченнях. *Актуальні проблеми сучасної науки та освіти* : зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. Львів : Львівський науковий форум, 2020. С. 55–56.

50) Малых Л. М. Статус категории сравнения в современных лингвистических исследованиях. *Вестник Удмурд. университета*. 2011. № 2. С. 105–110.

51) Марчук О. І. Структурно-типологічні параметри порівняльних конструкцій в ідіостилі М. Коцюбинського : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2003. 20 с.

- 52) Марчук О. І. Художнє порівняння як мовне явище. *Наук. вісн. Ізмаїл. держ. гуманітарного ун-ту*. 2002. Вип. 12. С. 152–155.
- 53) Новикова Е. В. Объекты и эталоны сравнения в свете антропологической лингвистики / Вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков. *Межвузовский тематический сборник*. 2005. Вып. 5. С. 81–90.
- 54) Окуневич Т. Художнє порівняння в поетичних творах Тадея Карабовича. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)* : літературно-науковий збірник. Вип. 12. Київ – Херсон: Просвіта, 2016. С. 20–25.
- 55) Олексишина Л. Г. Лексико-семантичні та стилістичні особливості зоонімних художніх порівнянь німецької мови : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2004. 19 с.
- 56) Олексишина Л. Г. Функціонально-комунікативні типи авторських художніх порівнянь. *Наукові записки Чернівецького університету. Сер. Слов'янська філологія*. Чернівці, 2004. С. 48–53.
- 57) Павленко Є. І. Порівняння як граматична і стилістична категорія. 1970. № 3. С. 78–85.
- 58) Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
- 59) Потебня А. О. Мысль и язык : сборник научных трудов. Москва : Наука, 1988. 275 с.
- 60) Потебня О. О. Эстетика і поетика / пер. А. Колодної. Київ, 1985. 302 с.
- 61) Прокопчук Л. В. Категорії порівняння та її вираження в структурі простого речення : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2000. 18 с.
- 62) Прокопчук Л. В. Семантичні параметри основ порівнянь. *Наукові записки Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського*. 1999. Вип. 1. С. 85–91.

- 63) Рибалка Я. І. Художнє порівняння як джерело експресії в сучасній дитячій літературі. *Український смисл*. 2016. № 1. С. 179–187.
- 64) Романченко А. П. Прагмалінгвістичні особливості функціонально-семантичного поля компаративності : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2009. 18 с.
- 65) Рошко С. М. Проблема розрізнення підрядних порівняльних речень та порівняльних зворотів – членів простого речення. *Філологічні студії*. 2000. № 1. С. 188–193.
- 66) Рошко С. М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Ужгород, 2001. 21 с.
- 67) Руднев А. Г. Синтаксис современного русского языка : учеб. пособ. Москва : Высшая школа, 1963. 364 с.
- 68) Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология. Киев : Фитосоциоцентр, 2000. 248 с.
- 69) Стилїстика української мови : підручник / Мацько Л. І. та ін. Київ : Вища школа, 2003. 452 с.
- 70) Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / за загальною редакцією І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. 360 с.
- 71) Ткаченко А. О. Мистецтво слова (вступ до літературознавства) : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.
- 72) Федоров А. И. Образная речь. Новосибирск : Наука, 1985. 118 с.
- 73) Федорова В. А. Стилїдифференцирующіе и текстообразующіе функции степеней сравнения прилагательных в современном немецком языке : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Минск, 1983. 20 с.
- 74) Хованская З. И. Стилїстика французского языка : уч. пособ. Москва : Высшая школа, 1984. 344 с.
- 75) Черемисина М. Некоторые вопросы синтаксиса (сравнительные конструкции современного русского языка). Новосибирск : Наука, 1971. 84 с.

76) Шендельс Е. И. Практическая грамматика немецкого языка : учебник для институтов и факультетов иностранных языков. Москва : Высшая школа, 1988. 416 с.

77) Штик Л. В. Синкретичні порівняльні конструкції в українській мові. *Вісник Черкаського університету. Сер. Філологічні науки*. 2003. Вип. 46. С. 63–68.

78) Юлдашева Л. Структурно-семантичні та прагматичні особливості заголовків художніх творів кінця XX та початку XIX століття : дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Черкаси, 2018. 270 с.

79) Юнг В. Грамматика немецкого языка : уч. пособ. Санкт-Петербург : Лань, 1996. 544 с.

80) Яновець А. І. Лінгвістична природа категорії порівняння. *Філологічні студії*. 2003. № 3–4. С. 130–134.

81) Black M. Metaphor. Moscow : Progress Publ., 1990. P. 153–172.

82) Brandes M. Stilistik der deutschen Sprachen. München, 1983. S. 147–154.

83) Endermann H. Was leistet der Komparativ in der Gegenwart? Sprachpflege. Hildesheim, 1976. S. 22–23.

84) Fleischer W., Michel G. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig, 1975. S. 13–40.

85) Gibbs R. W. When ist Metaphor? The idea of understanding in the theoris of metaphor : handbook. Cambridge, 1992. 233 p.

86) Janine A. Der absolute Komparativ. Eine empirische Untersuchung zu seiner Bedeutung und kommunikative Verwendung. Göttingen : Cuvillier Verlag, 2007. 125 S.

87) Klin E., Koch H. Übungsbuch zur deutschen Stilistik. Warszawa, 1979. S. 45–80.

88) Klug A. Sprachliche Mittel der Ausdrucksverstärkung. Sprachpflege. 1978. № 5. S. 100–105.

- 89) Latour B. Deutsche Grammatik in Stichwörtern : Handbuch. Stuttgart : Klett, 2000. 210 S.
- 90) Meibauer J. Einführung in die germanistische Linguistik. Berlin : J. B. Metzler Verlag, 2002. 73 S.
- 91) Romanova N. L. Stilistik. Leicht gemacht. Lehrbuch. Wologda : WGPU, 2003. S. 49–60.
- 92) Sowinski B. Deutsche Stilistik. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1992. 345 S.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

- 93) Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва : «Сов. энциклопедия», 1969. 608 с.
- 94) Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
- 95) Етимологічний словник української мови: в 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. Київ : Наук. думка, 1983–2012. Т. 1–6.
- 96) Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
- 97) Мацько Л. І. Порівняння. *Українська мова : енциклопедія*. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 469–479.
- 98) Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія : довідник. Полтава, 2006. 716 с.
- 99) Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Гол. редакція Укр. Рад. Енциклопедії АН УРСР, 1974. 775 с.
- 100) Словник лінгвістичних термінів / упоряд. Д. І. Ганич, І. С. Олійник. Київ: Вища шк., 1985. 360 с.
- 101) Словник літературознавчих термінів / упоряд. В. М. Лесин, О. С. Пулинець. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Рад. шк., 1971. 486 с.

102) Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознав. ; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення: 15.11.2019).

103) Українська мова. Енциклопедія. Київ : Вид-во Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. 467–470 с.

104) Buscha J, Zoch I. Der Konjunktiv : Langenscheidt Wörterbuch. Leipzig : Verlag Enzyklopädie, 1992. 87 S.

105) Das Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache (WDG). URL: <https://www.dwds.de/wb/wdg/vergleichen> (дата звернення: 27.09.2020).

106) Kempcke G. Handwörterbuch der deutschen Gegenwartssprache: in 2 Bänden / unter der Leitung von G. Kempcke. Berlin: Akademie, 1984. 1399 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

107) Süskind P. Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders. Buch. Zürich : Diogenes Verlag AG., 1985. 306 S. URL: <http://germanistik.doomby.com/medias/files/ebook-german-patrick-suskind-das-parfum.pdf> (дата звернення : 30.09.2019).

108) Fontane T. Effi Briest : Buch. Berlin : F. Fontane & Co., 1894. 487 S. URL: https://www.bookrix.de/book.html?bookID=bibliothekar_1208688456.6943199635#0,486,236286 (дата звернення: 16.09.2019).

109) Trakl G. Das dichterische Werk. München, 1972. S. 56–58.